

Economisch-Statistische Berichten

Amerikaanse zakenmethoden; bruikbaar
of niet?

★

Dr J. Leclercq

De nationale economische raden in
Frankrijk, Nederland en België

★

J. P. Bijleveld

Planning hier en in de Verenigde Staten

★

A. van Keulen

Reservevorming en belastingen

★

Dr J. M. E. M. A. Zonnenberg

Het ontwerpen via research van
economische politiek op lange termijn

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

38e JAARGANG

No 1883

WOENSDAG 1 JULI 1953

KAS-ASSOCIATIËN N.V.

SPIJSTRAAT 172, AMSTERDAM-C

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Open bewaring van effecten
en schatkistpapier

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
en spaarfondsen aan de
NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures” voor het
oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

N.V. Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage.

In de op 30 Juni 1953 te Amsterdam gehouden
Jaarlijkse Algemene Vergadering van Aandeel-
houders werd het dividend over het boekjaar 1952
vastgesteld op 16 0/0 in contanten. Hiervan werd
op 5 Februari 1953 reeds 4 0/0 als interim-dividend
betaalbaar gesteld, zodat het slot-dividend 12 0/0
in contanten bedraagt.

Dit slot-dividend ad f. 120,— minus 15% dividend-
belasting = f. 102,— voor de aandeelbewijzen en
f. 12,— minus 15% dividendbelasting = f. 10,20
voor de onderaandeelbewijzen is betaalbaar bij
de onderstaande bankinstellingen in binnen- en
buitenland van Dinsdag 7 Juli 1953 af tegen in-
trekking van dividendbewijs No.102.

Amsterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Kas-Associatie N.V.
Rotterdam	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Van der Hoop, Offers & Zoon
's-Gravenhage	Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. Heren Schill & Capadose
New York	The Chase National Bank of the City of New York
Londen	Messrs. N. M. Rothschild & Sons
Parijs	MM. Lazard Frères & Cie
Zürich	Crédit Suisse
Brussel	Banque de la Société Générale de Belgique Crédit Lyonnais S.A.

's-Gravenhage, 30 Juni 1953

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Herenmodes

Hoeden

Overhemden

naar maat

Postkantoor galerij a11, Rotterdam
Telefoon 25764

*** Adverteer in de E.-S.B. ***

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor West-
zeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Amerikaanse zakenmethoden; bruikbaar of niet?

Tegenwoordig valt er, zou men bijna zeggen, geen onderwerp meer te behandelen of industrialisatie en export komen op de een of andere manier om de hoek kijken. Zij staan voor iemand, voordat hij het weet. Ook nu weer bij het lezen van het boekje van William J. Constandse M.B.A.¹⁾

Tot nu toe gedroegen de Nederlandse industrialisatie en export zich vrij vriendelijk. Zij waren handelbaar en men beleefde over het algemeen plezier van hen.

Welk deel van de tot eind 1952 geslaagde industrialisatie en export het resultaat is van tijdelijke gunstige factoren, is moeilijk vast te stellen. Wel is vast te stellen, dat exporterend nijver Nederland in de toekomst waarschijnlijk meer aandacht zal moeten besteden aan het vraagstuk van de afzet en consumptie dan aan de productie. De Nederlandse productie leeft meer en meer bij de gratie van de buitenlandse consumptie.

In de komende jaren „moet” de industrialisatie nog forser en sneller doorgaan dan voorheen. Bij gebrek aan voldoende binnenlandse markt „moet” de export in het niet al te verre verschieft worden verdubbeld. De tijdelijke gunstige factoren, voortvloeiend uit de tweede wereldoorlog en Korea, hebben echter grotendeels hun uitwerking gehad. De mogelijkheid bestaat, dat export in de toekomst meer en meer een zaak wordt van het scheppen van de vraag naar Nederlandse producten en minder een zaak van het voldoen aan een vraag.

De Amerikanen hebben voor het scheppen en stimuleren van de vraag volgens William J. Constandse een bepaald systeem. Hij noemt het een filosofie.

Deze auteur, die in Delft heeft gestudeerd, volgde in 1948 de colleges aan de Harvard University Graduate School of Business Administration. In 1950 behaalde hij de graad van Master of B.A. Hier is dus de ingenieur, die zijn technische studie heeft willen vervolmaken met

economische en praktische commerciële kennis. Hij is thans in Amerika werkzaam.

De schrijver geeft in vogelvlucht een aantal typische aspecten van het Amerikaanse zakenleven, zoals verkoopkonde, adverteren, research, productiviteit en leiding geven. Men krijgt de indruk, dat de kern van dit boek is, dat de Amerikaanse zakenman en zijn medewerkers al hun handelingen in en buiten het bedrijf afstemmen op de noodzakelijkheid van een zo groot mogelijke verkoopsproductiviteit.

De schrijver vraagt zich meermalen af, in hoeverre de Amerikaanse zakenmethoden door Europa kunnen worden gebruikt. In sommige gevallen komt hij tot een positief antwoord. Hij is van mening, dat bij de zuiver technische opleiding in Nederland te weinig rekening gehouden wordt met de economie. Het omgekeerde is naar zijn mening evenzeer het geval. In een Europees bedrijf is voorts, naar hij meent, dikwijls de moderne fabricagemethode van meer belang dan de moderne verkoopmethode, terwijl toch het doel van een onderneming de verkoop is en niet de productie.

Het is jammer, dat de auteur een belangrijke factor in het Amerikaanse zakenleven, de „public relations”, weliswaar in enkele aspecten heeft aangeduid maar niet specifiek heeft genoemd of behandeld.

Aangezien de Nederlandse export in de toekomst waarschijnlijk meer op de verkoop dan op de productie gericht zal moeten worden, kan het nuttig zijn, aandacht te besteden aan een boek als „Amerikaanse Zakenphilosophie”. Het is vlot en compact geschreven. In 79 bladzijden wordt heel wat gegeven. Bij het naspeuren en bewerken van de buitenlandse markten zal de Nederlandse exporteur ongetwijfeld de invloed van het Amerikaanse systeem van zakendoen bemerken. „We manufacture to sell”, zeggen de Amerikanen. Het lijkt er op, dat andere landen, zoals Zwitserland en Duitsland, eveneens aanhangers zijn van dit motto.

¹⁾s-Gravenhage.

L. SMILDE.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Amerikaanse zakenmethoden; bruikbaar of niet?, <i>door L. Smilde</i>	503	Herrekening van de loonbelasting en een arrest van de Hoge Raad; <i>door Drs J. A. A. Koning</i> , met naschrift van <i>B. Diesbergen</i>	515
De nationale economische raden in Frankrijk, in Nederland en in België, <i>door Dr J. Leclercq</i>	505	Boekbesprekingen:	
Planning hier en in de Verenigde Staten, <i>door</i> <i>J. P. Bijleveld</i>	507	European Steel Exports and Steel Demand in Non-European Countries, <i>bespr. door Drs H.</i> <i>Bontenbal</i>	516
Reservevorming en belastingen, <i>door A. van</i> <i>Keulen</i>	510	Dr J. Haveman: De ongeschoolde arbeider, <i>bespr. door Mr J. Bierens de Haan</i>	517
Het ontwerpen via research van economische politiek op lange termijn, <i>door Dr J. M. E.</i> <i>M. A. Zonnenberg</i>	512	Geld- en kapitaalmarkt, <i>door Drs J. C. Brezet</i>	518
De werkring der economen, <i>door Dr J. G. Stri-</i> <i>diron</i>	514	Statistieken:	
Ingezonden stukken:		Wisselkoersen	519
Stroom vervangt stoom, <i>door Mr W. Ch. Groen</i> , met naschrift van <i>Dr J. P. B. Tissot van Patot</i>	514	Bankstaten	519
		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen	519
		Werkloosheid in Nederland	519

COMMISSIE VAN REDACTIE: *Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries;*
C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: *F. Collin; J. E. Mertens;*
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr J. LECLERCQ, De nationale economische raden in Frankrijk, in Nederland en in België.

In Frankrijk is de „Conseil économique” ingesteld bij de wet van 27 October 1946, in België de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven bij de wet van 20 September 1948 en in Nederland de Sociaal-Economische Raad bij de wet van 27 Januari 1950. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven is een technisch college; hij is de raadgever van de Regering en van het parlement; hij vertegenwoordigt het gehele bedrijfsleven; de raad is op paritaire wijze samengesteld, aan de leden uit de werknemersorganisaties en aan de leden uit de ondernemersorganisaties zijn evenveel zetels voorbehouden; het arbeidsveld is tot het economisch domein beperkt. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven is omringd door Bedrijfsraden en de Nationale Arbeidsraad, die beide weinig van hem verschillen, maar een speciale bevoegdheid hebben. De Sociaal-Economische Raad is eveneens een autonoom en paritair technisch college; hij is het nationaal toporgaan van een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, die in opbouw is, naast de bestaande privaatrechtelijke bedrijfsorganisatie. Het doel van die bedrijfsorganisatie is de belangen der deelgenoten van het economisch leven en tevens die van de ganse nationale gemeenschap te bevorderen. De „Conseil économique” is in wezen een compromis tussen technisch college en economische vergadering; men streeft er naar alle categorieën van deelnemers aan het economisch leven in verhouding tot hun werkelijk belang een vertegenwoordiging te verzekeren.

J. P. BIJLEVELD, Planning hier en in de Verenigde Staten.

De werkwijze bij het tot stand komen van de planning in Nederland en in de Verenigde Staten vertoont grote verschillen. In Nederland wordt gebruik gemaakt van Leontief-tabellen van een „model” en andere econometrische methoden; in de Verenigde Staten worden hoofdzakelijk de trends doorgetrokken. In Nederland worden de resultaten der econometrische berekeningen gecorrigeerd op grond van data, verstrekt door specialisten; in de Verenigde Staten worden de trends gecorrigeerd op grond van gegevens, ontleend aan studies die goeddeels door bedrijfsleven, universiteiten en particuliere specialisten en geleerden werden verricht. De overtuiging wint veld, dat het oprichten van speciale research- en planningsorganen voor afzonderlijke bedrijfsklassen — althans in Nederland — de voorkeur verdient.

A. VAN KEULEN, Reservevorming en belastingen.

In Zwitserland is op 3 October 1951 een wet aangenomen, die ten doel heeft door middel van werkverschaffingsreserves bij particuliere ondernemingen invloed uit te oefenen op het conjunctuurverloop. In tijden van hoogconjunctuur wordt de reserve gevormd, waarbij de aan de reserve toegevoegde winst normaal in de inkomstenbelasting is betrokken. Ten minste 60 pCt van de te

vormen reserve moet vastgelegd worden in Schuldscheinen van de Bond, waardoor de industrialisatie wordt geremd. De Bond bepaalt het begin en het einde van de periode, waarin de reserve gevormd kan worden. Tevens wordt door de Bond het tijdstip bepaald, waarop de reserve voor investeringsdoeleinden kan worden aangewend. Bij zodanige aanwending wordt de oorspronkelijk over de reserve geheven inkomstenbelasting terugbetaald, mits ook deze vergoeding in het bedrijf wordt geïnvesteerd. De terug te geven belasting wordt in beginsel berekend op het verschil tussen de betaalde belasting en de belasting, die verschuldigd zou zijn geweest indien de reserve belastingvrij gevormd had kunnen worden.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG, Het ontwerpen via research van economische politiek op lange termijn.

Schrijver bepleit de oprichting van een research-instituut, dat zich bezighoudt met de onafhankelijke, wetenschappelijke behandeling van belangrijke, praktische, maatschappelijke vraagstukken, waarbij deze tevens in hun ontwikkeling op lange termijn worden gezien, zodat geleidelijk een economische politiek op lange termijn kan worden ontworpen. Een praktisch maatschappelijk vraagstuk moet op een meer-dimensionale wijze worden beschouwd, d.w.z. er moet rekening worden gehouden met de interdependentie van een groot aantal, ten dele niet-economische, factoren. Het bedoelde research-instituut zou mede een inter-academiale of inter-universitaire creatie dienen te zijn en door Z.W.O. te verstreken overheids gelden voor de helft en door particuliere gelden voor de andere helft op onbekrompen wijze dienen te worden gefinancierd.

— SOMMAIRE —

Dr J. LECLERCQ, Les conseils économiques nationaux, en France, aux Pays-Bas et en Belgique.

L'écrivain compare le „Conseil Economique” français, le „Sociaal-Economische Raad” néerlandais et le „Conseil Central de l'Economie” belge.

J. P. BIJLEVELD, Planning ici et aux Etats-Unis.

Aux Pays-Bas, il est fait usage, pour la planning, de méthodes économétriques, tandis qu'aux Etats-Unis, on dégage avant tout, les „trends”.

A. VAN KEULEN, La formation de réserves et les impôts.

L'auteur traite des réglementations prises en Suisse et en Belgique pour la stabilisation du cours de la conjoncture.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG, L'ébauche par recherche, d'une politique économique à long terme.

L'auteur prône l'établissement d'une institution de recherche qui devrait s'occuper de façon indépendante et scientifique du traitement de questions pratiques sociales.

De nationale economische raden in Frankrijk, in Nederland en in België

Frankrijk, Nederland en België zijn drie naburige en bevriende landen, waarvan de politieke, economische en sociale structuur talrijke gemeenschappelijke kenmerken vertoont. Sinds het einde van de tweede wereldoorlog is daar een kenmerk bijgekomen, namelijk het bestaan van een economische raad.

Het is tussen de jaren 1946 en 1950 dat de wetgever, in elk land, een publiekrechtelijke instelling in het leven heeft geroepen, die tot taak heeft aan de Regering en, voor twee onder hen, aan het parlement de adviezen te verstrekken, die meer en meer onontbeerlijk blijken om de uitvoerende macht in staat te stellen met kennis van zaken op economisch en sociaal gebied de nodige beslissingen te treffen. Zo is, in Frankrijk de „Conseil économique” ingesteld bij de wet van 27 October 1946, in België, de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven bij de wet van 20 September 1948 en in Nederland, de Sociaal-Economische Raad bij de wet van 27 Januari 1950.

In de laatste twee landen gaat het om gans nieuwe lichamen, terwijl in Frankrijk de tegenwoordige raad een voorganger heeft gehad waarvan hij nochtans duidelijk genoeg verschilt om ons toe te laten de Franse „Conseil économique” als een nieuwe instelling te beschouwen. Men heeft dus in die drie landen het ontstaan van een nieuw raderwerk van het economisch, sociaal en zelfs politieke leven bijgewoond.

Het komt mij interessant voor die drie raden summier te vergelijken, wat hun institutioneel aspect betreft. Sedert hun instelling is er inderdaad thans een voldoende tijdspanne verlopen om zich aan een beoordeling uit deze gezichtshoek te wagen. De wetgeving heeft op dit ogenblik in elk land een vorm gevonden die, ofschoon hij nog niet volledig en definitief is, in elk geval nauwkeurig genoeg is om een juiste vergelijking mogelijk te maken.

De ondervinding van enkele jaren werking, waarover men thans beschikt, maakt het bovendien mogelijk de leemten aan te vullen en de teksten te interpreteren. Ik zal mij hier tot het institutioneel aspect beperken, want de bestaansduur dezer lichamen schijnt mij nog te kort om mij in staat te stellen een oordeel uit te spreken over de wijze, waarop zij hun taak vervullen en aan de door de wetgever gestelde doeleinden beantwoorden. Zelfs indien zij tot het institutioneel aspect beperkt blijft is die vergelijking trouwens nog van belang, des te meer daar die instellingen nieuw zijn, hetgeen verklaart dat op dit ogenblik nog geen enkele vergelijkende studie werd ondernomen.

Toch is een dergelijke vergelijking interessant. Allereerst omdat op het eerste, men zou kunnen zeggen oppervlakkige, gezicht, het geheel een volkomen overeenkomst biedt. De drie lichamen zijn inderdaad publiekrechtelijke instellingen. Hun gemeenschappelijke benaming „raad” sluit twee kenmerken in:

1. zij hebben een raadgevende bevoegdheid waarvan zij op eigen initiatief, dan wel op verzoek gebruik maken. Wijzen wij er nochtans op dat zij in zekere gevallen verplicht moeten worden geraadpleegd, maar hun adviezen hebben in geen geval bindende kracht voor de Overheid die ze ontvangt;

2. het zijn colleges die hun oorsprong hebben in de beroepsorganisaties: vakbonden, werkgeversverenigingen, industriële, handels- of landbouwverenigingen, middenstandsgroeperingen, enz. Bij die leden komen nog de om hun wetenschappelijke waarde gekozen personen. Dat gemeenschappelijk karakter van „college” brengt een zeer grote overeenstemming der werkregels met zich met betrekking tot het voorzitterschap, de aanwezigheid van een bestuurscomité en van een vast secretariaat, het houden van de vergaderingen.

Een oppervlakkig waarnemer zou bijgevolg sterk geneigd zijn te besluiten dat de drie raden op dezelfde leest geschoeid zijn. Ik meen daarentegen dat een grondiger studie tot een haast tegenovergestelde conclusie zou leiden. Men zou komen te staan voor een indrukwekkende lijst van verschillen, zoals bijvoorbeeld, om slechts de bijzonderste te vermelden:

1. de raad bezit ongeveer hetzelfde statuut als een parlementaire vergadering in Frankrijk, als een ondergeschikt bestuur (provincie) in Nederland en hij heeft een statuut *sui generis* in België (men kan daarin een nieuwe vorm van parastatale instelling zien).
2. De raad heeft een bevoegdheid, die in Frankrijk en in Nederland economisch en tevens sociaal is, terwijl in België zijn arbeidsveld tot het economisch domein beperkt is.
3. De raad bezit een uitsluitend raadgevende bevoegdheid in België en in Frankrijk terwijl hij in Nederland, naast dezelfde raadgevende bevoegdheid, een zekere verordenende bevoegdheid heeft.
4. In België worden alle leden door de uitvoerende macht benoemd terwijl in Frankrijk en in Nederland de benoeming van de meeste leden door de beroepsorganisaties zelf geschiedt.
5. De raad is in België en in Nederland op paritaire wijze samengesteld, daar er aan de leden uit de werknemersorganisaties en aan de leden uit de ondernemersorganisaties evenveel zetels zijn voorbehouden; de samenstelling van de Franse raad daarentegen vertoont een „meervoudig” karakter.

Men neemt dus een zeer duidelijke tegenstelling waar tussen de eerste indruk en het resultaat van een grondiger onderzoek. De vergelijking mag daar echter niet eindigen; men moet verder gaan tot in de bijzonderheden, tot men de diepere werkelijkheid bereikt, die onder de wettelijke of reglementaire teksten schuilgaat.

Welke resultaten levert die analyse op?

1. Men ziet de meeste verschillen vervagen;
2. men ziet de fundamentele opvattingen uitkomen, die aan de instelling van de raden ten grondslag liggen, opvattingen die niet helemaal identiek zijn.

Ik zou de eerste conclusie met twee voorbeelden willen illustreren en een weinig willen uitweiden over de tweede.

* *

Ten aanzien van de bevoegdheid der raden schijnt het grootste verschil onbetwistbaar te liggen in het feit, dat

aan de Nederlandse raad een verordenende bevoegdheid zou zijn verleend.

Er dient allereerst te worden opgemerkt, dat er tijdens de parlementaire werkzaamheden uitdrukkelijk en herhaaldelijk op werd gewezen, dat in de geest der stellers van het ontwerp (in het onderhavige geval de Regering), zowel als in de geest van de wetgever, de adviserende taak elke andere taak in belang verreweg overtreft.

Een tweede voorbehoud is geboden: een verordenende bevoegdheid op een zo algemeen gebied als dat van de Sociaal-Economische Raad zou inbreuk maken op de bevoegdheid der wetgevende en der uitvoerende macht zelf. Bij nadere ontleding valt het dan ook op, dat de organieke wet, ondanks de tamelijk algemeen verspreide mening, in werkelijkheid aan de Sociaal-Economische Raad geen verordenende bevoegdheid verleent. Behalve dat hij sommige taken zal vervullen, hetzij ter verzekering van het autonoom beheer, hetzij ter uitoefening van het toezicht op de „schappen” bepaalt de organieke wet enkel dat latere wetten de onderwerpen kunnen aanwijzen ten aanzien waarvan de Sociaal-Economische Raad verordeningen zal kunnen maken.

Tot op heden is er daarvan geen enkel typisch voorbeeld, en dergelijke voorbeelden zullen zonder twijfel zeldzaam zijn, want volgens de Nederlandse auteurs, die wij hebben kunnen raadplegen, blijkt de bevoegdheid van verordenende aard aan de Sociaal-Economische Raad vooral verleend te zijn teneinde het verlangd parallelisme tussen de algemene raad en de „schappen” in stand te houden. Deze laatste hebben inderdaad op hun eigen terrein een werkelijk verordenende bevoegdheid.

Hoe het ook zij, aangezien de Sociaal-Economische Raad slechts verordenende bevoegdheid heeft ten aanzien van de nauwkeurig omschreven taken die hem door latere wetten zullen worden opgedragen, zou men daaruit de gevolgtrekking kunnen maken dat er op dit punt geen opvallend verschil bestaat tussen de Sociaal-Economische Raad eensdeels, en de Belgische en Franse raden anderdeels. Het is, inderdaad, denkbaar dat, in de toekomst, Belgische of Franse wetten aan de economische raad overeenkomstige taken opdragen. Evenwel, en ten slotte is het zogenaamd verschil van bevoegdheid tot dit onderscheid terug te brengen, blijft er dan dit feit dat, waar de Nederlandse grondwet toelaat aan lichamen die buiten de wetgevende en de uitvoerende macht staan een beperkte verordenende bevoegdheid te verlenen, de Belgische en Franse grondwetten zich, volgens de algemene opvatting, hiertegen verzetten.

* *

Mijn ander voorbeeld zal ik op het gebied der samenstelling van de raad kiezen. In België worden alle leden door de uitvoerende macht benoemd; in Nederland en in Frankrijk worden sommige leden door de uitvoerende macht, maar de meerderheid direct door de organisaties, benoemd.

In werkelijkheid echter is de uitvoerende macht in het Belgisch stelsel niet volledig vrij. Zij benoemt aan de hand van dubbele lijsten, die door de organisaties, ofwel, namelijk voor de leden met wetenschappelijke waarde, door de andere leden worden voorgedragen. Daarin ligt reeds een beperking. Indien men zich evenwel aan de teksten houdt blijft het toch een feit dat de uitvoerende macht vrij mag kiezen uit een aantal kandidaten dat het dubbele is van het aantal te begeben zetels. In de praktijk maakt de uitvoerende macht evenwel geen gebruik van die keus. Behalve in zeer zeldzame uitzonderingen heeft

zij altijd de eerste kandidaten van elke lijst benoemd.

Men komt dus terug tot een stelsel, dat overeenstemt met die welke in Frankrijk en in Nederland bestaat. En, hoe paradoxaal het ook klinkt, het Belgisch stelsel gaat zelfs in feite verder dan de andere in de zin van een niet-interventie der uitvoerende macht, aangezien de wetenschappelijke leden (onafhankelijke personen) die in Frankrijk en in Nederland direct door de uitvoerende macht worden benoemd, in België theoretisch door alle uit de beroepsorganisaties benoemde leden gecoöpteerd en, in de praktijk, door elk der paritaire groepen souverain gekozen worden. Dit punt schijnt weliswaar iets bijkomstigs te zijn, maar toch heeft het zijn belang, want door het stelsel van benoeming door de uitvoerende macht aan te nemen heeft men in België gewild, dat de leden niet, zoals in Frankrijk, hun organisatie, maar het economisch leven in zijn geheel zouden vertegenwoordigen. De analyse die wij zoëven gemaakt hebben volstaat om aan te tonen dat zulks niets anders is dan een fictie, zoals dat voor de parlementsleden eveneens het geval is.

* *

De grondige analyse heeft dus tot gevolg, dat de meeste verschillen een groot deel van hun scherpte verliezen. Tegelijkertijd stelt zij echter zekere basisopvattingen in het licht, die elk land er op na houdt en die trouwens aan de theoretische of reële verschillen ten grondslag liggen. Welke zijn die opvattingen?

1e Men kan drie onbetwistbare hoofdkenmerken van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven opnoemen:

- a. het gaat om een *technisch college* dat echter veel zelfstandiger schijnt dan zijn voorgangers, onder andere in deze zin dat het over het recht van initiatief beschikt en door een wet werd opgericht. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven bekleedt tevens een hogere rang in de hiërarchie der openbare instellingen: hij is inderdaad de raadgever van de Regering en van het parlement. Hij wordt ten slotte gekenmerkt, en van die welke hem voorafgegaan zijn onderscheiden, door het feit dat hij het gehele bedrijfsleven vertegenwoordigt;
- b. de overheersende bekommernis bij de instelling is geweest de deelneming te verzekeren van de arbeiders, op voet van gelijkheid met de ondernemers, aan de uitwerking van de economische beslissingen op het nationaal plan;
- c. ten slotte is hij omringd door Bedrijfsraden, publiekrechtelijke organen, die veel gelijkenis met hem vertonen maar een speciale bevoegdheid hebben en op het nationaal plan heeft hij naast zich de Nationale Arbeidsraad, adviserend orgaan, dat eveneens zeer weinig van hem verschilt maar waarvan de bevoegdheid zich uitstrekt over het gebied der sociale zaken.

2e De Sociaal-Economische Raad berust op een dubbele opvatting:

- a. hij is eveneens een autonoom en paritair technisch college en uit dat oogpunt vertoont hij een haast volkomen overeenstemming met de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven;
- b. hij is echter tegelijkertijd het nationaal toporgaan van een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie die in opbouw is, naast de bestaande privaatrechtelijke bedrijfsorganisatie. Het doel van die bedrijfsorganisatie is de belangen der deelgenoten van het

economisch leven en tevens die van de ganse nationale gemeenschap te bevorderen.

- 3e De Franse „Conseil économique” is in wezen een compromis tussen de begrippen technisch college en economische vergadering (kamer of senaat) die sommigen, op voet van gelijkheid met de door de Franse grondwet van 1946 ingestelde parlementaire vergaderingen, wilden zien instellen. Daaruit volgt, dat men zich in Frankrijk niet beperkt heeft tot het aannemen van het paritair schema, maar er naar gestreefd heeft alle categorieën van deelnemers aan het economisch leven in verhouding tot hun werkelijk belang een vertegenwoordiging te verzekeren.

* *

Dit zijn de opvattingen die aan de eigen kenmerken van elke raad, aan de verschillen die tussen hen bestaan ten grondslag liggen.

Zo ziet men ook dat de drie landen zich, bij de instelling van een economische raad, niet ten doel gesteld hebben een oplossing te zoeken voor één en hetzelfde probleem, evenmin trouwens als voor drie onderscheiden problemen, maar veeleer voor drie varianten van eenzelfde probleem, varianten, die op nationale gegevens, maar ook op bijzondere feitelijke omstandigheden berusten.

De komende jaren zullen uitwijzen of het probleem in elk geval juist gesteld was, of de methode in elk land goed gekozen werd en vooral of ze telkens de geschikte oplossing gaf aan het hoofdprobleem: het gemeenschappelijk uitwerken door de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven van adviezen, die de Overheid moeten helpen om de economische en sociale vraagstukken zo op te lossen dat het nationaal belang het best wordt gediend.

Brussel.

Dr Jean Leclercq.

Planning hier en in de Verenigde Staten

Bij het maken van een plan door de Overheid wordt — door kwantificatie van causale relaties tussen allerlei economische grootheden — in zekere zin voorspeld, op welke wijze de macro-economische ontwikkeling van het land kan plaats hebben.

Zo'n plan is slechts een hulpmiddel maar het biedt als zodanig de Overheid de mogelijkheid richtlijnen vast te stellen voor haar economische politiek en maakt haar ook duidelijk welke gevolgen een bepaalde wijze van politiek handelen voor de economische ontwikkeling van het land kan hebben.

Zoals een ieder wel weet is planning niet bij uitstek een hobby van de Overheid. Reeds lang voordat de Overheid naar dit hulpmiddel greep was het particuliere bedrijfsleven er mee vertrouwd. Geen bedrijfsvoering van een particuliere onderneming kan zich er heden ten dage meer aan onttrekken en allen ontleen aan hun planning richtlijnen voor hun economisch handelen.

Met de Overheid is het niet anders gesteld. Of een land nu van verregaand dirigisme wordt beticht of geldt als het land van de vrijheid bij uitnemendheid, zonder planning blijkt men het niet meer te kunnen stellen.

De wijze waarop planning plaats heeft kan echter zeer uiteenlopen. In het volgende zal getracht worden een en ander duidelijk te maken.

Nederland.

Zoals nu wel algemeen bekend is, geschiedt het plannen t.b.v. de Nederlandse volkshuishouding ten onzent door het Centraal Planbureau. De wijze waarop deze instantie haar plannen maakt is niet altijd dezelfde geweest.

Aanvankelijk, kort na het beëindigen van de oorlog liet het beperkte beschikbare basis-materiaal weinig keus en werd de wijze van plannen goeddeels bepaald door het geringe aantal gegevens.

Toen later in ruimere mate basis-materiaal beschikbaar kwam en men door de allengs opgedane ervaring een dieper inzicht had verkregen in de causale relaties, welke tussen allerlei economische grootheden bestaan, werd de planningsmethode verbeterd. Om die ontwikkeling op de voet te volgen moeten we nog even terugkeren naar het beginstadium van de planning.

Na het beëindigen van de oorlog waren er talrijke

gunstige voorwaarden voor een planning door overheidsorganen. De economische activiteit stond voor een belangrijk deel onder overheidscontrole. De consumptie was goeddeels gerantsoeneerd en grondstoffen kon men slechts betrekken met van overheidswege verstrekte vergunningen. De prijzen en de lonen waren wettelijk vastgesteld en voor iedere investering van enige omvang moest de Overheid eerst toestemming verlenen en vaak tevens deviezen beschikbaar stellen.

Ook de handel lag aan banden. De in- en uitvoer vond een zeer ruime markt maar zij stond onder controle. Fysiek door de activiteit van de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer, financieel door de deviezenbepalingen van De Nederlandsche Bank. De bilaterale handelsverdragen door de Overheid afgesloten, dirigeerden de handel bovendien goeddeels in een door haar gewenste richting.

Het was toen voor de Overheid niet moeilijk om de omvang van de nationale bestedingen (de consumptie, de investeringen en de uitvoer) vast te stellen. Voor de opstelling van een staat van middelen en bestedingen konden verder nog bepaalde grootheden dienen welke min of meer gemakkelijk geschat kunnen worden zoals bijv. de bevolkingstoename en de arbeidsproductiviteit. Met behulp van voornoemde grootheden en enkele ramingen kon een concept-confrontatie van de middelen en bestedingen worden opgesteld. Ging men zo'n concept nader beschouwen dan vertoonde het talrijke innerlijke onevenwichtigheden. Bepaalde onderdelen van de cijferopstelling of de consequenties daarvan bleken soms onaanvaardbaar (een tekort op de betalingsbalans bijv. of een onvoldoende werkgelegenheid). Gaat men in de cijfers veranderingen aanbrengen dan stuit men evenwel op talrijke moeilijkheden, want wijziging van slechts één der cijfers heeft onmiddellijk verstrekkende gevolgen voor de andere. Een soms langdurig proces van passen en meten, waarbij voortdurend de repercussies van de veranderingen in het oog gehouden moeten worden, leidt echter gewoonlijk wel tot een opstelling, die innerlijk evenwichtig en aanvaardbaar is als basis voor een jaarplan.

Teneinde na te gaan of een bepaald conceptplan al of niet innerlijk evenwichtig was, was het noodzakelijk enig cijfermatig inzicht te verkrijgen in de onderlinge samenhang der cijfers. Men moest bijv. weten, hoeveel

meer-import gemiddeld nodig was om de export met een bepaald percentage te vergroten. Dat voerde tot het bestuderen van een aantal relaties tussen de grootheden welke bij het opstellen der plannen aan de orde kwamen. Dit geschiedde in het bijzonder met behulp van econometrische methoden, d.w.z. van een combinatie van economische, statistische en wiskundige onderzoekingen. Daarbij kon ten dele gebruik worden gemaakt van reeds vroeger door het C.B.S. gemaakte studies op dit terrein.

Aanvankelijk gebeurde met veelal incidentie alleen wanneer er op een bepaald moment behoefte aan was. In een latere periode werd getracht de aldus verkregen kennis systematisch te verzamelen en op een bruikbare wijze vast te leggen. Aldus ontstond een reeks in de vorm van algebraïsche vergelijkingen ($ax + by + cz + \dots = n$) gegoten algemene regels, die verhoudingen aangaven welke tussen de verschillende plancijfers bestaan. Deze vergelijkingen werden allengs tot een belangrijk hulpmiddel niet alleen bij de toetsing, maar weldra ook bij de opstelling van conceptplannen.

Wil men een afgerond plan voor de gehele volkshuishouding dan moet men naast de reeds genoemde staat van middelen en bestedingen nog beschikken over een nationaal budget gesplitst in aparte rekeningen voor de gezinshuishouding, de bedrijfshuishouding etc. Het zgn. monetaire budget moet men verder splitsen in financierekeningen van de Overheid, de loontrekkers, de zelfstandigen etc. Het moet resulteren in een overzicht van de geld- en kapitaalmarkt. Verder moeten de bijdragen tot het nationaal product gesplitst worden in die van de industrie, de landbouw, de handel, etc. terwijl die van de industrie wederom onderverdeeld moeten worden in talrijke onderdelen (metaalnijverheid, chemische industrie, enz.).

Het aantal grootheden waarmede men met de planopstelling te maken heeft wordt dus groter naarmate men in details gaat treden. Het wordt daardoor moeilijker om conceptplannen samen te stellen met behulp van de reeds geschetste eenvoudige „pas- en meetmethode”. De onderlinge samenhang der grootheden, met behulp van de econometrische methode nader gedefinieerd, biedt echter een zeer bruikbaar hulpmiddel. Door het samenvoegen van een aantal algebraïsche vergelijkingen die ieder voor zich een bepaalde samenhang verklaren, verkrijgt men een vergelijkingstelsel, een zgn. „model” van n -vergelijkingen met n -onbekenden. Met behulp daarvan is het mogelijk een conceptplan te berekenen dat, theoretisch althans, sluit.

Nu zijn er echter talrijke factoren, die statistisch, economisch of wiskundig nauwelijks op een nog overzichtelijke wijze algebraïsch uitgedrukt kunnen worden terwijl er bovendien nog talrijke factoren werkzaam zijn, die door het vergelijkingstelsel in het geheel niet worden uitgedrukt. Immers, de basisgegevens van het vergelijkingstelsel zijn ontleend aan het gebeuren in het verleden. Het binnen een kort tijdsbestek verruimen van het afzetgebied voor bepaalde goederensoorten, het eveneens (structuurwijziging) — door het verwerven van octrooien en/of licenties, het in productie nemen van opzienbarende uitvindingen — een zeer sterke importvervanging en dergelijke factoren meer zijn feiten, die het doortrekken van een trend verstoren.

Dergelijke factoren moeten aan het licht gebracht worden door terzake kundige bedrijfsklasse-specialisten. De beste resultaten worden bereikt wanneer zulke speci-

alisten geheel los van de econometrische berekeningswijze met behulp evenwel van statistieken en hun economisch-inzicht-als-specialist op een beredeneerde wijze een plan samenstellen voor hun bedrijfsklasse (een deelplan dus).

Confrontatie van de aldus samengestelde deelplannen van specialisten met de plannen die langs econometrische methode berekend werden, leidt dan tot discussies over de verschillen en tot correcties. De discussies openen evenwicht verstoren doch na enige confrontaties als bovenvermeld is men elkaar wel zover genaderd, dat overeenstemming over de cijfers kan worden bereikt. De gehele opstelling heeft dan een innerlijk evenwichtig aanvaardbare vorm gekregen.

Intussen zijn er na de oorlog voor een aantal jaren jaarplannen tot stand gekomen en van de meeste dezer plannen is thans ook een nacalculatie bekend, die kan dienen als basis voor een nieuw plan.

Nu doet zich het feit voor, dat ramingen over de toekomstige wijzigingen van data door het stellen van andere premissen vaak zeer verschillende mogelijkheden bieden. Zij komen tot uitdrukking in alternatieve plannen waarin zij verwerkt worden. Voor het kiezen van het regeringsbeleid kunnen zulke alternatieve plannen een grote steun zijn. Zonder de voorkeur uit te spreken voor één der alternatieven wordt in zulke plannen aangetoond welke repercussies een bepaalde keuze zal hebben.

Alternatieve plannen kunnen o.a. de gevolgen aangeven van full-employment, van een wat ruim gekozen werkloosheidsniveau, van verschillende prijsniveaux, van ruim gekozen of minder ruim gekozen overheidsuitgaven (nationale veiligheid) e.d. meer.

Een zwakke steun in de gehele planning van het C.P.B. is tot nu toe de werkzaamheid van de groep bedrijfsklassespecialisten. Cijfermateriaal voor hun berekeningen verkrijgen zij bij het C.B.S. en bij diverse departementen. Zij ontleen ook cijfers en andere gegevens aan andere bronnen (bijv. jaarverslagen) en laten zich overigens bij het opstellen van hun plannen geheel leiden door hun inzicht en verworven speciale kennis.

Om een voldoende reëel inzicht te hebben moeten zij zich op de hoogte houden van hetgeen er in het bedrijfsleven omgaat. Hierbij stuiten zij echter nogal eens op moeilijkheden. Immers, er bestaan nog geen speciale research- en planningsorganen voor afzonderlijke bedrijfsklassen en het is voor hen daarom vaak heel moeilijk zich voldoende inzicht te verschaffen. Indirecte contacten door middel van de beleidsinstanties der departementen en door middel van stichtingen, waarbij wel in de eerste plaats het Centraal Instituut v. Industrieontwikkeling (CIVI) genoemd mag worden, hebben vaak zeer verhelderend kunnen werken. Het enige officiële contact met het bedrijfsleven bestond tot voor kort via de Centrale Plan Commissie, waarin een aantal vertegenwoordigers van het bedrijfsleven zitting heeft.

Critiek van de Centrale Plan Commissie komt echter eerst nadat reeds een conceptplan gereed is en zij het ter inzage ontvangen heeft; achteraf dus.

Voor de verre toekomst (1970) is thans bij het C.P.B. een plan in studie. Als voorbode van dit plan verscheen in 1952 van de hand van Prof. Dr P. J. Verdoorn — een medewerker van het C.P.B. — een prae-advies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, onder de titel „Welke zijn de achtergronden en vooruitzichten van de

economische integratie in Europa en welke gevolgen zou deze integratie hebben, met name voor de welvaart in Nederland?"

In dit prae-advies wordt onder vooropstelling van talrijke premissen summier een plan gepubliceerd voor de Nederlandse volkshuishouding in 1970. Het plan werd ten dele berekend met behulp van de reeds meer genoemde econometrische methode maar los daarvan werd ook in niet geringe mate rekening gehouden met de structurele ontwikkeling en wel in het bijzonder de daaruit voortkomende importvervanging.

Het Centraal Instituut v. Industrie-ontwikkeling was — na een inleiding van schrijver dezes — zo bereidwillig daarvoor basismateriaal te verschaffen.

Na de reeds vermelde indirecte contacten met het bedrijfsleven moet ten slotte volledigheidshalve nog worden vermeld, dat om de jaarswisseling 1952-53 het C.B.S., de Herstelbank en het C.P.B. gezamenlijk bij het bedrijfsleven een enquête hebben gehouden om meer inzicht in de micro-economische motieven bij de industriële investeringsbeslissingen te verwerven. De bezoeken die tijdens deze enquête werden afgelegd bij diverse ondernemingen waren feitelijk de eerste werkelijk directe contacten met het bedrijfsleven. Ze bleken voor het planingswerk van nut te zijn.

Amerika.

In Januari 1951 werd de President's Material Policy Commission geïnstalleerd door President Truman.

De taak van deze commissie was alle aspecten van het grondstoffenprobleem op lange termijn te onderzoeken en aanbevelingen op te stellen voor de beleidspolitiek van de President. De commissie bracht rapporten uit in Juni 1952 onder de titel „Resources for Freedom”.

De gezamenlijke rapporten zijn in feite een plan en doen denken aan de planning van het C.P.B. ten onzent. De strekking van het plan is echter veel beperkter. Omtrent de werkwijze van de commissie het volgende.

In het algemeen kan men zeggen, dat de commissie getracht heeft de toekomstige ontwikkeling te benaderen met behulp van het doortrekken van bepaalde trends voor zover dit praktisch mogelijk bleek. Er is, althans voor zover uit de tekst blijkt, niet gewerkt met behulp van een model, Leontief-tabellen of andere econometrische methoden. De werkwijze verschilde hierin dus met die van het C.P.B. ten onzent. Men achtte het blijkbaar voldoende om een indruk te hebben van de orde van grootte van de toekomstige data.

In samenwerking met het Bureau of Census werd begonnen met het maken van een raming van de bevolking in 1970. Vervolgens werd het aantal beroepspersonen vastgesteld, werd nagegaan hoe de werktijden omstreeks die tijd zullen zijn, werd een raming gemaakt voor de arbeidsproductiviteit en werd de consumptie bepaald. Vervolgens stelde de commissie de te verwachten productie van eindproducten vast en aan de hand daarvan hoe groot het grondstoffenverbruik in de Verenigde Staten over 25 jaar zal zijn.

Om tot de diverse data te kunnen komen had de commissie een uitgebreid contact met allerlei instanties en deskundigen, dit dus ook weer in tegenstelling met het C.P.B. De eigenlijke commissie bestond slechts uit 5 personen, die een 12-tal zgn. staffs overkoepelden en coördineerden. Aan deze 12 staffs verleenden 119 personen — ten dele tijdelijk — medewerking die hunnerzijds voorlichting verkregen van allerlei instanties en personen uit het gehele maatschappelijke leven. De commissie

beschikte zodoende over de medewerking van honderden specialisten uit het bedrijfsleven, de medewerking van meer dan 20 universiteiten, 60 regeringsbureau's, de U.N.O., het International Monetary Fund, talrijke privé research-organisaties etc. Over bepaalde onderdelen werden enquêtes gehouden, er ontstonden studiegroepen en het verzamelde materiaal werd in honderden studieconferenties bekeken, veelzijdig getoetst en bediscussieerd. Op deze wijze is het voor de commissie in zeer veel moeilijke gevallen mogelijk geweest toch tot bepaalde conclusies en aanbevelingen te komen.

Een vergelijking.

Vergelijkt men de werkwijze bij het tot stand komen van de beide voornoemde plannings dan valt onmiddellijk het grote verschil op.

Hier het gebruik maken van Leontief-tabellen van een „model” en andere econometrische methoden.

Daar het hoofdzakelijk doortrekken van trends.

Hier het corrigeren van de resultaten der econometrische berekeningen op grond van data verstrekt door specialisten; specialisten die hunnerzijds tot die data kwamen op grond van hun speciale kennis der bedrijfsklassen, de technologische ontwikkeling e.d.

Daar het corrigeren van trends op grond van gegevens ontleend aan studies die goeddeels door bedrijfsleven, universiteiten en particuliere specialisten en geleerden werden verricht.

Wat het eerste betreft staat bij ons het C.P.B. sterker. Berekeningen met een „model” etc. geven een innerlijk evenwichtig plan. Men kan het innerlijke evenwicht van een geheel economisch bestel nimmer bereiken wanneer voor talrijke onderdelen — geheel los van elkaar — trends worden doorgetrokken. De ervaring bij het C.P.B. heeft geleerd, dat het bereiken van een aanvaardbaar evenwichtig geheel andere middelen vereist dan het simpel corrigeren van los van elkaar staande trends.

Wat het tweede betreft zijn de Verenigde Staten zonder twijfel in het voordeel. Een zeer intensieve samenwerking met prominente vertegenwoordigers van zo goed als het gehele maatschappelijke leven kan zonder twijfel het inzicht in de te bestuderen materie zeer veel verhelderen. Deze wijze van samenwerken is wat men pleegt te noemen typisch Amerikaans, „The American way of life”. Men krijgt overigens de indruk dat men zich daar meer liet leiden door intuïtief richtingsgevoel dan door resultaten van wetenschappelijk gefundeerd onderzoek.

Toch werd door de commissie ruim gebruik gemaakt van de visie waartoe wetenschappelijk onderzoek leidt. Bij het bestuderen van de rapporten merkt men er echter nauwelijks iets van en de wijze van verslaggeving is als het ware geheel aangepast aan de experimentele levenshouding van de Amerikanen. Niet zwaarwichtig geleerd maar vlot, animerend en direct op het doel af. Het sportieve element speelde bij deze vorm van medewerking een belangrijke rol. In strijd als het ware hebben Amerikaanse universiteiten gedongen naar het leveren van een zo groot mogelijke bijdrage.

Dit is typisch Amerikaans en een dergelijke manier van werken zou waarschijnlijk bij ons niet tot hetzelfde succes leiden.

Billijkheidshalve moet echter gezegd worden, dat het in Amerika aan de orde gestelde vraagstuk aantrekkelijk was. Een vraag naar de toekomstige grondstoffenpositie zal meer belangstelling wekken dan bijv. een vraag naar de toekomstige export van „de metaalnijverheid” e.d.

Na de opgedane ervaring hier zowel als thans met deze planning in de Verenigde Staten wint de overtuiging veld dat het oprichten van speciale research- en planningsorganen voor afzonderlijke bedrijfsklassen — in ons land althans — de voorkeur verdient. Deze organen zouden deelplannen voor het Centraal Planbureau kunnen voorbereiden en ze zouden hunnerzijds met de nodige vrijheid van beweging — want voor iedere bedrijfsklasse liggen de verhoudingen weer wat anders — contacten kunnen opnemen met het bedrijfsleven waarbij zij dan de succesvolle wijze van werken in de Verenigde Staten als voorbeeld zouden kunnen nemen.

Moge deze planningsorganen, wanneer ze eenmaal tot stand zijn gekomen op even grote en geestdriftige medewerking kunnen rekenen als daarginds.

Zeer begrijpelijke verzuchtingen uit het bedrijfsleven als onlangs in „Economisch-Statistische Berichten” dd. 6 Mei 1953 van Dr G. A. Kohnstamm: „Heeft het Departement alleen statistische, macro-economische voelhoren: C.B.S., C.P.B. enz. of heeft het ook rechtstreeks levende contacten met de Directiekamers onzer bedrijvende?” zullen dan spoedig overbodig zijn.

Delft.

J. P. BIJLEVELD.

Reservevorming en belastingen

Nu het wetsontwerp met betrekking tot fiscale voorzieningen in het belang van de werkgelegenheid op langere termijn op 12 Juni 1953 aan de Kamer is aangeboden, is het wellicht interessant te wijzen op enkele maatregelen, die in het buitenland getroffen werden. Speciaal heb ik daarbij het oog op Zwitserland.

Vooraf dient te worden opgemerkt, dat deze Zwitserse maatregel niet rechtstreeks op de bevordering van de industrialisatie betrekking heeft. Bij een wet van 3 October 1951 („Bundesgesetz über die Bildung von Arbeitsbeschaffungsreserven der privaten Wirtschaft”¹⁾) is een systeem van reservevorming geïntroduceerd, dat zeer zeker een nadere beschouwing rechtvaardigt.

Hoewel de wet niet uitdrukkelijk van fiscale aard is, heeft men aan de reservevorming bepaalde fiscale faciliteiten verbonden:

„Den Unternehmungen der privaten Wirtschaft, die aus ihrem Reingewinn eine Arbeitsbeschaffungsreserve im Sinne dieses Bundesgesetzes bilden, vergütet der Bund, sofern sie in Zeiten von Arbeitslosigkeit Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen treffen, die auf der Einlage in die Reserven entrichtete Wehrsteuer...” (artikel 1).

Uit dit artikel valt af te leiden, dat het doel van de wet is, door middel van de werkverschaffingsreserve invloed uit te oefenen op het conjunctuurverloop. In tijden van hoogconjunctuur wordt de reserve gevormd, waarbij de aan de reserve toegevoegde winst normaal in de inkomenbelasting is betrokken. De reservevorming heeft in dit stadium een de industrialisatie remmende tendentie, omdat in artikel 4 der wet voorgeschreven is, dat ten minste 60 pCt van de te vormen reserve vastgelegd moet worden in „auf den Namen lautenden Schuldscheinen des Bundes”. De Schuldscheinen dragen rente: 2 pCt bij een looptijd van vier jaren en $2\frac{3}{4}$ pCt bij een achtjarige looptijd. De aldus geschapen vordering op de Bond is beperkt overdraagbaar; in hoofdzaak slechts wanneer de onderneming met al haar activa en passiva wordt overgedragen. Opzegging van de zijde der schuldeiser is onder beperkende voorwaarden mogelijk. De schuld van de Bond aan de reserverende ondernemer verschijnt als zodanig in het passief van het „Haushaltsplan” van de Bond.

De Bond bepaalt het begin en het einde van de periode, waarin de reserve gevormd kan worden. Tevens wordt door de Bond bepaald het tijdstip, waarop de reserve voor investeringsdoeleinden kan worden aangewend. Bij zodanige aanwending wordt de oorspronkelijk over de reserve geheven inkomstenbelasting terugbetaald, mits ook deze vergoeding in het bedrijf geïnvesteerd wordt.

Voor het vormen van de reserve gelden o.a. de volgende voorschriften:

1. de jaarlijkse dotatie aan het reservefonds moet ten minste 1.000 francs bedragen. Het totaal bedrag van de reserve mag nimmer hoger zijn dan een van de drie hieronder genoemde bedragen naar keuze van de belastingplichtige:
  - a) 50 pCt van het jaarlijks uitbetaalde bedrag aan lonen en salarissen enz., of
  - b) de verzekerde waarde van het vast kapitaal, of
  - c) de waarde van de voorraad.
 In al deze gevallen heeft de Bond zich de bevoegdheid voorbehouden regulerend op te treden;
2. de gevormde reserve dient afzonderlijk op een speciale rekening in de boekhouding te worden opgenomen.

De terug te geven belasting wordt in beginsel berekend op het verschil tussen de betaalde belasting en de belasting die verschuldigd zou zijn geweest indien de reserve belastingvrij gevormd had kunnen worden. Voor de vennootschappen met een in aandelen verdeeld kapitaal (waaronder de Gemeinschaft mit beschränkter Haftung) zijn geen bijzondere bepalingen in het leven geroepen. Het tarief van de door vennootschappen te betalen belasting is proportioneel, waarbij het heffingspercentage wordt aangepast uit de verhouding tussen het gestorte kapitaal plus de reserves. Voor de natuurlijke personen, wier belastingtarief progressief is en waarbij met de persoonlijke omstandigheden van de belastingplichtige (ongehuwd, gehuwd, kinderaftrek) wordt rekening gehouden, wordt de vergoeding uniform berekend naar het tarief, dat voor ongehuwden geldt. De leidende gedachte is hier, dat de ondernemerswinst een eenheid vormt, zodat de aan de ondernemer uit te betalen vergoeding niet behoort te worden beïnvloed door diens persoonlijke omstandigheden. Voor de berekening van de vergoeding wordt dus aangenomen, dat het bedrijf een zelfstandig belastingsubject is.

Voorbeeld van de berekening der vergoeding naar Nederlandse tarieven²⁾:

A. Naamloze vennootschappen.	
Winst f 400.000 en reserve f 150.000	
Vennootschapsbelasting over f 400.000 is	f 194.000
Vennootschapsbelasting over de winst verminderd met reserve of f 250.000 is	„ 117.500
De vergoeding bedraagt	f 76.500
Voor herinvestering komt in aanmerking het bedrag der reserve ad f 150.000 benevens het bedrag der vergoede belasting ad f 76.500 of in totaal f 226.500.	

¹⁾ Amt. Sammlung 1952, blz. 13.

²⁾ De extra-winstbelasting is hier buiten beschouwing gelaten.

B. Eenmanszaak; belastingplichtige gehuwd en twee kinderen.

Winst f 40.000 en reserve f 15.000	
Inkomstenbelasting over f 40.000 volgens tariefgroep I	f 22.824
Inkomstenbelasting over f 25.000 volgens tariefgroep I	„ 12.204
De vergoeding bedraagt	f 10.620

Voor herinvestering komt in aanmerking het bedrag der reserve ad f 15.000 plus het bedrag der vergoede belasting ad f 10.620 of in totaal f 25.620.

(Over de winst ad f 40.000 was oorspronkelijk door de belastingplichtige betaald een bedrag ad f 17.074).

Wordt de gevormde reserve in het bedrijf geïnvesteerd, dan worden de normale fiscale regelen toegepast. De aangeschafte zaken worden in de boekhouding opgenomen voor de kostprijs, welke overeenkomt met het bedrag der reserve. Afschrijving geschiedt vervolgens op deze kostprijs. Gebruikt men de reserve voor dekking van bedrijfslasten, dan kan het bedrag rechtstreeks ten laste van de verlies- en winstrekening gebracht worden. In beginsel geldt dit ook voor het gedeelte van de investering, dat gevormd wordt door de vergoeding van de belasting. In het Zwitserse systeem wordt deze vergoeding beschouwd als winst, doch men accepteert daarvoor een extra-afschrijving op de kostprijs van de aangeschafte zaken. Vergelijk de bepaling van artikel 11 van het Nederlandse Besluit op de Inkomstenbelasting 1941.

Wenst de ondernemer in de door de Bond toegestane periode de gevormde reserve niet te investeren, dan kan de reserve zonder speciale voorschriften worden opgeheven. De belasting over deze reserve is immers reeds voldaan.

De toepassing van de reserve voor wederbelegging kan met het volgende voorbeeld worden toegelicht. Dit voorbeeld gaat uit van de cijfers voor naamloze vennootschappen, vermeld onder A hiervoor,

Balans voor herinvestering:

onroerend goed	f 900.000	kapitaal	f 1.500.000
machines	„ 750.000	surplus	„ 250.000
			f 1.750.000
diversen	„ 250.000	investeringsreserve	„ 150.000
	f 1.900.000		f 1.900.000

Voor investering komt in aanmerking een bedrag ad f 226.500.
 Investering: nieuwe machinehal f 151.000 (2/3 van 226.500);
 nieuwe machines f 75.500 (1/3 van 226.500).

Rekening gebouwen:

oud saldo	f 900.000	afschrijving stel 4 pCt	„ f 36.000
aanschaf:			
2/3 uit reserve	„ 100.000	afschrijving idem	„ 4.000
2/3 uit belasting	„ 51.000	geheel extra af te schrijven	„ 51.000
		saldo	„ 960.000
	f 1.051.000		f 1.051.000

Rekening machines:

oud saldo	f 750.000	afschrijving stel 20 pCt	„ f 150.000
aanschaf:			
1/3 uit reserve	„ 50.000	afschrijving idem	„ 10.000
1/3 uit belasting	„ 25.500	geheel extra af te schrijven	„ 25.500
		saldo	„ 640.000
	f 825.500		f 825.500

Heeft de naamloze vennootschap in dit voorbeeld een commerciële winst gemaakt van f 114.000 (aangenomen, dat de fiscale afschrijving ad 4 pCt op oude gebouwen en ad 20 pCt op oude machines gelijk is aan de commerciële afschrijving, terwijl op de nieuwe investering commercieel nog niets zou zijn afgeschreven), dan zal de eindbalans er als volgt uitzien:

Balans na herinvestering:

onroerend goed	f 960.000	kapitaal	f 1.500.000
machines	„ 640.000	surplus	„ 400.000
			f 1.900.000
diversen	„ 400.000	winst	„ f 100.000
	f 2.000.000		f 2.000.000

Winsterleiding:

commerciële winst	f 114.000
bij: belastingvergoeding	„ 76.500
	f 190.500
af: afschrijving gebouwen 4 pCt van f 100.000	f 4.000
extra	„ 51.000
	„ 55.000
	f 135.500
af: afschrijving machines 20 pCt van f 50.000 is	f 10.000
extra	„ 25.500
	„ 35.500
Fiscale winst	f 100.000

De kenmerken van het Zwitserse systeem zijn aldus samen te vatten: de vorming van de reserve heeft geen invloed op de belastingopbrengst in het algemeen; de gevormde reserve wordt voorlopig aan de directe herinvestering onttrokken. Deze investering wordt naar de toekomst verschoven, terwijl de aanwending van de reserve geheel is onderworpen aan het staatstoezicht.

Dit systeem is dus wel zeer duidelijk afgestemd op het conjunctuurverloop. De vraag rijst, of het systeem niet zonder deze koppeling aan de conjunctuurencyclus bruikbaar zou zijn. Bij de maatregelen, die sinds de tweede wereldoorlog ingevoerd zijn met het oog op de bevordering van de industrialisatie, is er steeds voor gezorgd, dat de fiscale claim op de gevormde reserves gehandhaafd bleef. Meestal wordt deze claim gerealiseerd op een tijdstip, waarop het bedrijf wordt overgedragen of geliquideerd, of wanneer het bedrijf door vererving in andere handen overgaat. Het bezwaar van dit systeem is, dat de realisatie van de fiscale claim meestal op een zeer ongelegen tijdstip komt. Het Zwitserse systeem kent de fiscale claim uiteraard niet. Daartegenover is ontstaan een schuld van de Bond aan de belastingplichtigen, waarbij echter de Bond bepalen kan wanneer deze schuld aflosbaar is en onder welke condities aflossing zal geschieden.

In een periode, waarin de budgetaire positie van een Staat de directe belastingvrije reservering nauwelijkt toestaat, schept het aangepaste Zwitserse systeem wellicht mogelijkheden:

voor de ondernemer, die aanvankelijk belasting betaalt over zijn „belastingvrije reservering”, omdat de budgetaire positie van de Staat vrijstelling niet toelaat, doch die uitzicht heeft op een terugbetaling van teveel betaalde belasting en in ieder geval bevrijd is van de fiscale claim op de gevormde reserve;

voor de Staat, die niet onmiddellijk budgetaire offers behoeft te brengen, doch dit offer naar de toekomst kan verschuiven en aan de terugbetaling van de over de reserve betaalde belasting voorwaarden, in verband met de industrialisatie, kan verbinden.

Van geheel andere aard is de maatregel, die in België getroffen werd bij de invoering van de „Surtaxe”³⁾. Deze belasting heeft ten doel de in 1951, ten gevolge van de herbewapening, ontstane meer-winsten aan een overwinstbelasting te onderwerpen. Artikel 6 van de wet bepaalt, dat een gedeelte van de belastbare meer-winst van heffing zal zijn vrijgesteld, indien dat gedeelte aangewend wordt „tot nieuwe beleggingen in materieel en uitrusting alsmede in ermede gelijkgestelde nijverheidsgebouwen die beschouwd worden als zijnde van algemeen belang”. De tegemoetkoming wordt verleend ten aanzien van de investeringen gedurende het belasting-tijdvak of binnen drie jaar na het einde van dat tijdperk. In dit laatste geval zal wellicht de belasting reeds betaald

³⁾ Wet van 24 Juli 1952 tot instelling van een bijbelasting op het uitzonderlijk gedeelte van bepaalde inkomsten van het jaar 1951 of van het boekjaar afgesloten in de loop van het jaar 1952 (Moniteur van 3 Augustus 1952).

zijn, zodat ambtshalve kwijtschelding of vermindering van de „Surtaxe” verleend wordt. Het artikel beschrijft uitvoerig, wat onder nieuwe beleggingen verstaan moet worden. Als zodanig worden in de eerste plaats beschouwd de beleggingen, die ten doel hebben de bestrijding van de structurele werkloosheid en pas in de tweede plaats komt de investering, die ten doel heeft:

1. de verhoging van de productiemogelijkheden binnen het kader van de herbewapeningspolitiek;
2. de oprichting van nieuwe fabrieken;
3. de verbetering van de exploitatievoorwaarden van bestaande ondernemingen;
4. het stimuleren van wetenschappelijke research.

Wanneer de investering om technische of economische redenen niet in de eerste plaats gericht is op de bestrijding van de structurele werkloosheid, kan de belastingfaciliteit genoten worden ten aanzien van de investeringen bedoeld onder 1 t/m 4.

Deze Belgische maatregel is niet geheel nieuw, daar

zowel in de Verenigde Staten als in Engeland tijdens de tweede wereldoorlog bij de toepassing van de „excess profits taxes” eveneens voorlopig een teveel aan koopkracht werd afgeroomd onder de bepaling, dat dit teveel na het einde van de oorlog zou worden terugbetaald indien aan bepaalde voorwaarden zou zijn voldaan.

Het Belgische voorschrift koppelt nu de teruggave van de belasting aan de industrialisatiepolitiek.

Natuurlijk is aan de directe belastingvrije reservering de voorkeur te geven. Dit neemt niet weg dat, wanneer het budget geen verdergaande tegemoetkoming toelaat, de voorlopig belaste reservering — met aanspraak op teruggave — de mogelijkheid schept tot verdere tegemoetkoming zonder dat dit dan (op dat moment) budgettaire offers noodzakelijk maakt. Voorbeelden zijn, zoals ik hiervoor meen te hebben aangetoond, in het vergelijkend belastingrecht aanwezig, zodat men niet geheel iets nieuws introduceert doch zich kan baseren op de ervaringen elders gedaan.

Amsterdam.

A. VAN KEULEN.

Het ontwerpen via research van economische politiek op lange termijn

Inleiding.

Via een door het Centraal Planbureau gehouden enquête, welke resultaten binnenkort zullen worden gepubliceerd, waren wij in de gelegenheid te constateren dat er in Nederland — wel geteld — 74 instellingen voor wetenschappelijk onderzoek op het terrein der sociale wetenschappen bestaan (w.o. 10 Economische Technologische Instituten, 11 Provinciale Planologische Diensten, 12 Gemeentelijke Statistische Bureaux). Deze 74 instellingen kosten gezamenlijk ongeveer per jaar 20 miljoen gulden of gemiddeld ruim 1/4 miljoen gulden per stuk.

Naar wij in dit artikel aan de hand van een drietal o.i. frappante, desgewenst met vele andere te vermeerderen, voorbeelden zullen trachten aan te tonen, bestaat er naast deze instellingen behoefte aan een moderne research-instelling voor het oplossen in toepasbare vorm van overheersend belangrijke maatschappelijke vraagstukken en het ontwerpen van economische politiek op lange termijn.

In de volgende paragraaf geven wij de bedoelde drie voorbeelden. Daarna een schetsmatige opzet van de te scheppen research-instelling en ten slotte een conclusie.

Drie voorbeelden over de noodzaak van een dergelijk research-instituut.

a. De woningnood.

Wie gestimuleerd door de discussie tussen oud-Minister In 't Veld en de Redactie van „E.-S.B.”¹⁾, culminerende in 's Ministers argument, dat het met het oog op in een verder verschiet liggende werkloosheid onverantwoord zou zijn de actuele woningnood in een adequaat tempo op te lossen, dit vraagstuk eens gaat overdenken aan de hand van de begrotingsstukken van het Ministerie van Wederopbouw en de „realisatie” van het daarin verwerkte bouwplan (1952) in het pas verschenen Jaarverslag van de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting over 1952, wordt het glashelder, dat enerzijds de woningnood onnodig wordt gerekt en anderzijds het eerdergenoemde ministeriële argument er geheel

naast is. Immers, een dergelijk actueel en dringend vraagstuk als de woningvoorziening mag men niet onopgelost houden, omdat men voor een ander, in een verder verschiet liggend, eveneens (sinds 1929) vitaal vraagstuk, geleerd door de ervaring, vermoedt geen oplossing ooit te kunnen vinden. Tot logische proporties teruggebracht vereist 's Ministers argument slechts uitputtend onderzoek van het werkloosheidsvraagstuk door een adequate research-instelling, die o.i. tot dusver hier te lande ontbreekt. Sub b zullen wij hierop nog nader ingaan.

Waar genoemd Jaarverslag uitdrukkelijk vaststelt, dat er voldoende binnen- en buitenlandse bouwmaterialen zijn en over enig tekort aan bouwvakarbeiders begrijpelijkerwijs evenmin wordt gerept, worde aan de woningnood met de meest mogelijke spoed een einde gemaakt. Het voortduren hiervan is o.i. slechts te wijten aan onbewaamheid tot het nuchter en rustig overzien en onderscheiden van reële en artificiële bezwaren, hetgeen wellicht ook is te wijten aan de noodlottige voorkeur alles in traditionele financieel-politieke termen en niet ook in zuiver economische, fysieke en psychologische termen te meten.

b. Het werkloosheidsvraagstuk.

Het slagwoord „full-employment” is niet van de lucht. Dan ligt het dus zeker voor de hand de totale documentatie der Verenigde Naties hierover in de afgelopen jaren verzameld via de ECOSOC, aan geordende, periodiek aangevulde, *beschrijving* te onderwerpen.

Wij vermoeden, dat men zelfs aan dit minimum in Nederland nog nooit is toegekomen, laat staan aan adequate, uitputtende *research* over dit materiaal, dat enerzijds een indruk kan geven omtrent de slordige en oppervlakkige wijze, waarop bepaalde regeringen zich van zo'n vitaal vraagstuk afmaken en anderzijds de enorme gecompliceerdheid van het vraagstuk zelve kan aantonen.

Is periodiek aangevulde *beschrijving* bijv. van bedoeld materiaal wellicht al te veel voor één of enkele personen, *research* hieromtrent is het stellig. Ziehier dus alweer een vitale taak, die de onmiddellijke noodzaak van een

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 6 en 13 Augustus 1952.

research-opzet als door ons hier bepleit, zonneklaar aantoot.

c. De Vierde Industrialisatienota.

Dit lijvige document van 79 bladzijden, dat in hoofdzaak puur descriptief is en sterk blijkt geeft van speculatieve „wishful thinking”, culmineert, wetenschappelijk gezien, in tabel 15 van zijn hoofdstuk III, inhoudende het „Tweede Industrialisatieschema”. Vraagt men waar de luttele aggregatieve cijfers in deze tabel vermeld vandaan komen dan blijken deze te zijn ontleend aan door het Centraal Planbureau verrichte studies, welke studies *niet zijn gepubliceerd*²⁾.

Ofschoon bij de nota puur descriptieve, wijdlopijge bijlagen zijn gevoegd, die maar liefst 54 bladzijden in beslag nemen, meent Minister Zijlstra, dat ook in zijn nota over de studies van het Centraal Planbureau maar beter niets moet worden geopenbaard. Z.E. schrijft (blz. 15):

„Het is uiteraard ondoenlijk dit uitgebreide complex van berekeningen in deze Nota ook maar in het kort weer te geven; volstaan moet worden met het vermelden van de uitkomsten”.

Even daarvoor merkt Prof. Zijlstra op, dat het hem niet bekend is, hoe en waar deze „uitkomsten” moeten worden gerealiseerd:

„Waar deze kansen liggen, kan naar het inzicht van ondergetekende in een overwegende meerderheid van gevallen *alleen door de ondernemers zelve* (cursivering J. Z.) worden beoordeeld, die daarbij met talrijke zich voortdurend wijzigende factoren rekening zullen moeten houden. Ondergetekende acht het daarom uitgesloten, dat de Regering de lijnen, waarlangs de uitbreidingen (der investeringen J. Z.) zouden moeten geschieden, min of meer gedetailleerd in een „plan” zou kunnen vastleggen” (blz. 14/15).

Met een dergelijke nota zijn o.i. niet alleen de ondernemers niets geholpen, doch tevens blijft de industriële toekomst van democratisch Nederland, door geheimzinnigdoenerij, aan elke critische toetsing en analyse a priori onttrokken.

Meent men dat dit Nederlands toekomst ten goede zal komen? Het antwoord kan niet anders dan ontkennend luiden.

Critische toetsing in adequaat ingericht, georganiseerd verband van de niet gepubliceerde studies van het Centraal Planbureau, van deze en de vorige industrialisatienota's en alle verdere hieraan gewijde Kamerbesluitingen, kan alleen door een onafhankelijk instituut als wij hier op het oog hebben, geschieden, bij welke taakuitvoering bedrijfsleven en Overheid op de duur alleen maar gebaat kunnen zijn.

Globale opzet van het bedoelde research-instituut.

Dit instituut moet o.i. voldoen aan de volgende eisen:

1. Het moet zich bezighouden met de onafhankelijke, *wetenschappelijke* behandeling van belangrijke, praktische, maatschappelijke vraagstukken, waarbij deze tevens in hun ontwikkeling-op-lange-termijn worden bezien, zodat aldus geleidelijk een economische politiek op lange termijn kan worden ontworpen.
2. Aangezien de sociale wetenschappen zich nog in het stadium van het partieel-gespecialiseerde denken bevinden, houdt de sub 1 gestelde eis in, dat bij de opzet van dit research-lichaam ten volle het besef moet blijken, dat een praktisch maatschappelijk vraagstuk op een meer-dimensionale wijze moet worden beschouwd, d.w.z. dat hierbij met de interdependentie van een groot aantal, ten dele niet-economische, factoren rekening moet worden gehouden³⁾. M.a.w. belangrijke maatschappelijke vraagstukken moeten daar in een kring van economen (van verschillende

inzichten, bijv. variërende van Fourastié⁴⁾, Stuart Chase⁵⁾ en v. d. Lely⁶⁾ tot Keynes en Tinbergen), afgestudeerden in de politieke wetenschappen, sociale psychologen en geografen, enz. en ook modern denkende ontwikkelde practici (zakenlieden, organisatie-mensen, enz.), worden behandeld in al hun facetten, nadat alle mogelijke basismateriaal, bijv. ten dele afkomstig van één of meer der 74 genoemde instellingen, is verzameld en geordend en nadat men zich te voren op één of meer op het eerste gezicht mogelijke of noodzakelijk geachte oplossingen van die vraagstukken, doelstellingen dus, heeft verenigd.

3. Naast tijdelijk aan te trekken wetenschapsmensen en anderen zal een min of meer vaste kern voor de bestaansduur van zo'n instituut hieraan zijn verbonden. Bij de keuze van de leden der vaste kern moet rekening worden gehouden met hun prestaties terzake van het mogelijkerwijs oplossen van maatschappelijke vraagstukken op lange termijn. Hun gevarieerde praktische ervaring, hun publicaties, hun geestelijke instelling van pionier en hun kritische gezindheid zijn beslissend bij deze selectie. Zij moeten „vrijgestelden” zijn, bevrijd van alle, door anderen verrichtbare, routine-arbeid. Verder moeten zij typische democraten zijn, wie definities van democratie als „basically an agreement to differ” of „basically a process of government by free, intelligent discussion”, zoals de Amerikaanse econoom Henry C. Simons⁷⁾ het uitdrukte, uit het hart gegrepen zijn.
4. Kortom de door ons bedoelde research-opzet zij een pionierend orgaan, dat ook via zijn practijk wel zal bewijzen, dat ons hoger onderwijs in de sociale wetenschappen (nog) niet is opgewassen tegen de eisen van deze aan snelle veranderingen en grote instabiliteit onderhevige tijd⁸⁾. Zij zou mede een inter-academiale of inter-universitaire creatie dienen te zijn en via, door Z.W.O. te verstrekken overheidsgelden voor de helft en via particuliere gelden voor de andere helft op onbekrompen wijze dienen te worden gefinancierd, waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van het werk en de mogelijkheden der 74 bestaande research-instellingen en dus elke doublure zoveel mogelijk wordt vermeden.
5. De dagelijkse leiding van zo'n research-instituut dient slechts aan enkele maatschappelijk zo all-round mogelijk ervarenen te worden toevertrouwd, opdat rapporten en verdere publicaties de indruk van zo groot mogelijke maatschappelijke rijpheid maken, vooral ook bij het bedrijfsleven, andere maatschappelijke organisaties en de praktische politici in Gemeenteraden, Provinciale Staten, Staten-Generaal en het Kabinet. Publicaties geschieden slechts nadat men en de inhoud zodanig rijp acht en het moment niet te ontijdig, d.w.z. naast strategie betrachte het research-instituut goede tactiek.
6. De bestuursraad, die boven de dagelijkse leiding staat,

⁴⁾ Zie Prof. J. Fourastié: „Esquisse d'une théorie générale de l'évolution économique contemporaine”, Parijs 1947, 31 blz.; „Le grand espoir du XXe siècle”, Parijs 1950, 220 blz.; „Machinisme et bien-être”, Parijs 1951, 220 blz.

⁵⁾ Zie Stuart Chase in zijn in 6 delen door het „Twentieth Century Fund” te New York, in 1942-1946 uitgegeven serie: „When the war ends”:

1. The road we are travelling 1914-1942;
2. Goals for America;
3. Where's the money coming from?;
4. Democracy under pressure;
5. Tomorrow's trade;
6. For this we fought.

⁶⁾ Zie diens proefschrift: „Een bijdrage tot de economische betekenis van het energieverbruik” (Delft, 1950), door ons besproken in het „Tijdschrift voor Economische Geografie”, Augustus/September 1950, blz. 222-224.

⁷⁾ Zie zijn „Economic policy for a free society” (Chicago, 1947), blz. 8. Dit boek is uitvoerig en niet zonder instemming besproken door Dr. J. Zijlstra in zijn rede bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, op 28 October 1948 (Leiden, 1948).

³⁾ Zie Verslag van het Centraal Planbureau over het jaar 1951, blz. 5 en 11.

²⁾ Zie ook Prof. Dr. P. J. Bouman in „De Economist” van 1948, blz. 732-733.

dient uit een klein aantal karaktervolle personen van onverdachte, wetenschappelijke en/of maatschappelijke standing te bestaan, waaronder — om elke idee van chauvinisme weg te nemen — zich bij voorkeur ook één of meer buitenlanders van zodanige allure zouden dienen te bevinden.

7. De oprichting geschiede voor 5 jaren. Op de laatste jaarvergadering van de bestuursraad, aan het eind van het 5de jaar te houden, worde bij gewone meerderheid van stemmen over de al dan niet voortzetting van dit research-lichaam, wederom voor 5 jaren, beslist. Is bijv. elke nuttige en/of originele prestatie van betekenis in die jaren uitgebleven, dan zou opheffing mogelijk kunnen zijn. De „vaste” staf van zo'n instituut is er om wat nuttigs te presteren en niet om in de eerste plaats een vaste positie te verkrijgen.

Conclusie.

Het wil ons voorkomen — en men overtuige ons zo nodig van de onjuistheid of maar zeer betrekkelijke juistheid van onze nu volgende stelling —, dat de 74 in de inleiding genoemde instellingen, noch afzonderlijk noch in coördinatie een zodanige tot publiek en Overheid doorgedrongen activiteit hebben geopenbaard, die hen een getuigenis verschaft, dat zij vraagstukken van een soort als in de drie voorbeelden gesteld, hebben gezien, ontleed en nagenoeg of geheel tot een in de ogen der maatschappij verantwoord, of uitvoerbare oplossing hebben gebracht. Zo onze visie juist blijkt, dan is hiermede in beginsel de noodzaak van zo'n research-instituut aangetoond.

Kan het hiervoor nodige geld worden gevonden? Met het feit voor ogen, dat de ramingen der inkomsten der Rijksbegroting over de 6 jaren 1947-1952 met 8 milliard en 764 millioen gulden werden overschreden⁸⁾, kunnen stellig aan de organisatie Z.W.O. de helft der voor dit research-instituut benodigde fondsen, zo nodig bij suppletoire begroting, ter beschikking worden gesteld. Verder geloven wij stellig, dat de andere helft van de bij de oplossing van de woningnood geïnteresseerde, in grotere en kleinere partijen, georganiseerde kiezers, van de in vaak machtige vakverenigingen georganiseerde, werkloosheid verafschuwende, werknemers en van het bij enigerlei oplossing van de industriële toekomst van ons land geïnteresseerde bedrijfsleven kan worden verkregen.

Immers, bij dit instituut moeten publiek en Overheid in gelijke mate worden geïnteresseerd, daar het in gelijke mate hun beider belang is, dat vitale praktische maatschappelijke vraagstukken door creatief denken oplosbaar — of niet, of gedeeltelijk — worden bevonden en wel via een wijze van doen, waarbij de complexiteit dezer vraagstukken openlijk is gebleken. Met enkele, speculatieve cijferagregaten komt men er beslist niet, evenmin met cardinale denkfouten als terzake van het woningvraagstuk zijn gepleegd!

Hier zijn bij uitstek *nationale* belangen aan de orde, die boven standen en partijen uitgaan, die bovendien in hun internationale verwevenheid moeten worden gesteld, waar deze terecht aanwezig wordt geacht. Via dit instituut kan het maatschappelijk beleid terzake van vitale praktische maatschappelijke vraagstukken naar de behandeling op wetenschappelijke basis worden geleid, waar het onvermijdelijk toch eens terecht zal moeten komen.

Onverschillig wat het buitenland in deze doet, Nederland moet hier eerder vóórgaan dan achterblijven. Hier

⁸⁾ Volgens gegevens, voorkomende in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer inzake de Begroting van Financiën voor 1953.

ligt in beginsel een weg naar een redelijkerwijze mogelijke beheersing van zijn toekomst, naar een „gouverner c'est prévoir”, dat meer letterlijk is genomen. Dit is een eis van *deze* tijd en de wetenschap, mits opgevat als het algemeen belang werkelijk dienende instantie, kan hier helpen.

Gaarne zal schrijver dezes van constructief-critische opmerkingen omtrent zijn idee en opzet kennis krijgen. Aan degenen, die deze menen te moeten geven, wordt door hem een opbouwend-critisch bezien van hun bedenkingen of aanvullingen a priori gegarandeerd.

¹⁾s-Gravenhage.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG.

DE WERKKRING DER ECONOMEN

Naschrift.

In het artikel onder bovenvermelde titel, geplaatst in de „E.-S.B.” van 27 Mei 1953, gaf ik een specificatie van de economen over enige industrietakken en bedrijven. Ik maakte daarbij het voorbehoud, dat deze indeling aanvechtbaar zou zijn, omdat de veranderingen van functies veelal niet worden opgegeven en vele functieomschrijvingen verre van volledig zijn.

Drs A. A. de Jong is zo vriendelijk geweest mijn aandacht te richten op de ernst van deze onvolledigheid. Bij een accountantskantoor te Rotterdam zijn acht economen werkzaam, hetgeen niet aan de adreslijst ontleend kan worden. Dit geeft aanleiding tot de veronderstelling, dat de onnauwkeurigheid van de gegeven indeling vrij groot is.

Het wil me voorkomen, dat de waarde van de adreslijst ten gevolge van deze onnauwkeurigheid wordt geschaad. De adreslijst zal doorgaans immers worden gebruikt juist in verband met de functie, welke door de economen wordt uitgeoefend. Ik meen dan ook met klem een beroep te mogen doen op alle afgestudeerde economen, functiewijzigingen volledig aan de redactie van de adreslijst door te geven:

¹⁾s-Gravenhage.

Dr J. G. STRIDIRON.

INGEZONDEN STUKKEN

Stroom vervangt stoom

Mr W. Ch. Groen te Utrecht schrijft ons:

Met belangstelling nam ik kennis van het lezenswaardige artikel, dat Dr J. P. B. Tissot van Patot in „E.-S.B.” van 13 Mei jl. wijdde aan de electrificatie der Nederlandse Spoorwegen, zulks naar aanleiding van de zo juist gereed gekomen electrificatie van het baanvak Zutphen-Zwolle. Er zijn echter in dit betoog een tweetal punten, die ik aan een nadere beschouwing zou willen onderwerpen, nl.:

1. de gemiddelde afstand per reiziger;
2. het gemiddeld aantal treinen voor reizigers per km baanvak.

Ad 1. Dr Tissot noemt als gemiddelde afstand per reiziger 41 km. Daar dit gemiddelde slechts een quotiënt is als resultaat ener deling, geeft het geen inzicht in de spreiding van de reizigersafstanden. M.a.w. het is even goed mogelijk, dat de meeste reizen zich bewegen in de buurt van dit gemiddelde als dat naast een gering aantal reizigers over grote afstanden een zeer groot aantal reizigers over korte afstanden staat. Een aanwijzing voor het feit, dat de laatste omstandigheid zich voordoet, is hierin gelegen, dat bijv. in de maand December, de maand derhalve, waarin men nogal eens zijn veraf wonende familie pleegt te bezoeken, het gemiddelde slechts ca 1 km hoger

was dan in een der voorafgaande maanden, waarin dergelijke lange afstandsreizigers ontbreken. Daarnaast zijn een enkele maal weleens cijfers gepubliceerd, die in dezelfde richting wijzen. Het zou interessant zijn van uitvoerig cijfermateriaal op dit punt te kunnen kennis nemen. Het is een onjuist denkbbeeld als zou dit gemiddelde van za 40 km iets spoorwaegnet. Het gemiddelde in andere Europese landen wijkt hiervan weinif af, voor België is het zelfs lager. Overigens is het helemaal niet zo tragisch, dat dit gemiddelde niet hoger is. Het gaat er ten slotte om een behoorlijke treinbezetting te verkrijgen. Hierbij is het van geen belang of die bezetting nu wordt verkregen door weinif lange afstandsreizigers of door veel korte afstandsreizigers. Ik zou zelfs de stelling durven peneren, dat hoe korter deze afstand is, des te meer het een bewijs is, dat de spoorweg zijn functie als ruggegraat van het reizigersvervoer vervult.

Ad 2. In zijn artikel stelt Dr Tissot 17.750 reizigers-treinen per km baanvak in 1952 tegenover 9.450 in 1926, aldus een stijging van ca 90 pCt. Het komt mij voor, dat dit percentage wat geflatteerd is. Immers het net van 1926 was veel langer en omvatte toen tal van lijnen met slechts weinif treinen per dag, welke lijnen voor reizigersvervoer sinds langere of kortere tijd zijn gesloten. Wil men vergelijken, dan moet men m.i. dezelfde lijnen naast elkaar stellen.

Naschrift.

Ad 1. Mr Groen heeft gelijk met zijn twijfel aan de deugden van het gemiddelde. Ook de gemiddelde reisafstand van het gemiddelde zijn die 41 km reizen, met name, dat er slechts weinifgen zijn die 41 km reizen en dat de spreiding naar boven en naar beneden zeer onregelmatig is. Een scherper inzicht biedt de volgende cijferreeks, welke aangeeft hoeveel procent van het aantal reizen in een bepaalde afstandszone valt.

1—10 km	14 pCt	1—50 km	81 pCt
11—20 km	31 pCt	51—100 km	13 pCt
21—30 km	22 pCt	101—150 km	3 pCt
31—40 km	8 pCt	151—200 km	2 pCt
41—50 km	6 pCt	meer dan 200 km	1 pCt

De gemiddelde reisafstand — al durf ik nauwelijks meer met dit gegeven te komen aandragen — ligt echter in West-Europa nogal uiteen. Hoger dan Nederland lagen in 1951: Spanje 67 km, Italië 59 km, Frankrijk 51 km, Zweden 50 km. Lager lagen: Noorwegen 40 km, België 32 km, Denemarken 31 km, Zwitserland 29 km, Portugal 27 km, Duitsland 24 km, Luxemburg 21 km.

Ad 2. Het percentage is inderdaad iets geflatteerd. Maar de zuiverder methode eist zo'n monnikenwerk, dat ik, het marginale nut afwegend tegen de marginale offers, mij daartoe niet heb gezet.

Maarssen.

Dr J. P. B. TISSOT VAN PATOT.

Herrekening van de loonbelasting en een arrest van de Hoge Raad

Drs J. A. A. Koning te Amsterdam schrijft ons:

Het artikel van de heer Diesbergen in „E.-S.B.” van 13 Mei jl. heb ik met belangstelling gelezen. De schrijver vraagt reacties op zijn visie; ik wil dan ook gaarne zeggen, dat ik zijn conclusies kan onderschrijven, als hij bepleit dat de herrekening van loonbelasting, gezien het arrest van de Hoge Raad van 16 Januari 1948, zich over een periode van een geheel jaar zal moeten uitstrekken.

Toch moet ik een kritische opmerking maken, nl. dat het mij niet duidelijk is, waarom de heer Diesbergen de repliek van de Minister van Financiën in de Memorie van Antwoord 1953 aanvaardt, wanneer de Minister opmerkt, dat jaarlijkse herrekening tot de consequentie zou leiden, dat een aanslag in de inkomstenbelasting zou moeten worden opgelegd. Waarom wel een aanslag als het om een jaarlijkse herrekening gaat en waarom niet, als het over een drie-maandelijkse of een half-jaarlijkse herrekening gaat? Het standpunt van de Minister mag toch niet berusten op formele wetsbepalingen (zo deze er zijn, wat ik niet heb nagegaan); wanneer er goede gronden zijn voor de jaarlijkse herrekening en dat heeft de heer Diesbergen naar mijn mening voortreffelijk aangetoond, dan mag er geen formeel bezwaar meer bestaan tegen zo'n jaarlijkse herrekening en ik kan niet inzien, dat er dan persé een aanslag inkomstenbelasting voor nodig is. Het zwaartepunt bij de loonbelasting komt neer op de juiste uitvoering door de werkgever, waarop de fiscus de nodige controle uitoefent en dat kan de fiscus precies zo doen bij een jaarlijkse herrekening als bij een drie-maandelijkse of een zes-maandelijkse.

De heer Diesbergen bepleit, dat de jaarlijkse herrekening zal dienen te geschieden onder handhaving van alle voor de werknemer voordelige bepalingen. In dit verband moet ik er toch op wijzen, dat bij jaarlijkse herrekening het uitschakelen bij de loonbelastingheffing van de percentuele heffing volgens artikel 10 (conform de aanvulling van Mei 1952) wel bezwaar zal kunnen gaan ontmoeten, omdat de handhaving een onbillijkheid zou inhouden ten aanzien van hen, die inkomstenbelasting verschuldigd zijn: indien de werknemer op jaarbasis fiscaal belast wordt, dan lijkt het niet logisch, dat er verschil bestaat tussen loonbelasting- en inkomstenbelastingtarief.

Naschrift.

In overleg met een van mijn collegae, die een fiscaal deskundige is, zou ik de vragen van de heer Koning als volgt willen beantwoorden:

1. waarom wel een aanslag I.B. bij jaarlijkse herrekening, en waarom niet bij 3- of 6-maandelijkse herrekening?

Dat de Minister bij jaarlijkse herrekening van de loonbelasting denkt aan de consequenties van een aanslag in de I.B. vindt zijn oorzaak in het feit, dat hij deze berekening van de loonbelasting zo dicht bij de inkomstenbelasting ziet aansluiten, dat dan ook de bepalingen van de I.B. van toepassing zouden moeten zijn „mede met het oog op de gelijke behandeling van alle belastingplichtigen”¹⁾. Deze consequentie spreekt niet zo sterk, indien het gaat om herrekening over een kortere periode. Hierbij gaat men dan wel in de richting van de I.B. met het oogmerk om een billijker belastingheffing te krijgen, maar het geheel moet als een gunstige bepaling voor de loonbelasting worden gezien.

Ten overvloede kan worden gezegd, dat in het ene noch in het andere geval een aanslag in de inkomstenbelasting het noodzakelijk gevolg is. De herrekening — over welke periode dan ook — kan geheel door de werkgever worden uitgevoerd. Dit zijn wij dus volkomen met de heer Koning eens.

Wij hebben overigens niet gezegd, dat wij de repliek van de Minister aanvaardden, maar dat we deze van

¹⁾ Cursivering van mij. D.

zijn gezichtshoek uit best kunnen begrijpen. Zie het bovenstaande.

Het argument van de *gelijke behandeling*, door de Minister aangevoerd, vinden wij terug in de tweede vraag:

2. is het wel juist bij jaarlijkse herrekening het loon volgens art. 10 belast te laten zoals het is?

Naar onze mening is dit inderdaad juist, omdat de loonbelasting in het tarief van art. 10 voor vele werknemers kennelijk een voordeel op het oog heeft, dat bij herrekening zou wegvallen. Werknemers, wier loon eventueel niet herrekend wordt, blijven dit voordeel genieten. Het gaat daarom niet aan dit voordeel, dat men bewust gewild heeft, bij herrekening weg te nemen. Een vergelijking met degenen die onder de inkomstenbelasting vallen — zij die in het algemeen meer dan f 5.000 inkomen hebben — zou in zoverre niet opgaan, omdat de werknemers wier loon herrekend wordt, over het algemeen niet voor een aanslag in de inkomstenbelasting in aanmerking komen. Voor deze mensen is de loonbelasting in de meeste gevallen eindheffing en moet de gehele belasting binnen het raam van de loonbelasting worden gezien.

Eindhoven.

B. DIESBERGEN.

BOEKBESPREKINGEN

„*European Steel Exports and Steel Demand in Non-European Countries*”, 260 blz., U.S. \$ 1,25; 9/-; Zw. fr. 5.

De studie over de Europese staaluitvoer en de vraag naar staal in de niet-Europese landen, welke de Economische Commissie (E.C.) voor Europa van de Verenigde Naties te Genève op 21 Mei jl. voor publicatie heeft vrijgegeven, verdient alle belangstelling. In een lijvig rapport, verluikt met tal van grafische voorstellingen, kaarten en reeksen tabellen wordt de Europese staaluitvoer naar niet-Europese landen, welke meer dan \$ 1.250 miljoen per jaar bedraagt, in al zijn facetten belicht. Het belang van deze uitvoerwaarde wordt duidelijk, wanneer men ter vergelijking verneemt, dat de inter-Europese staalhandel ca \$ 750 miljoen belooft.

De verschijning van de genoemde studie geschiedt op een goed gekozen tijdstip, nu voor een belangrijk deel van het Westeuropese gebied per 1 Mei jl. de Europese Kolen- en Staalgemeenschap ook voor het staal in werking is getreden. Hoewel het onderwerp van de studie buiten het werkkterrein van de E.K.S.G. valt, waarbij een uitzondering gemaakt dient te worden voor directe beïnvloeding in gevallen van — tijdelijke — acute schaarste, kan men dit rapport toch als een welkome aanvulling beschouwen op al die gegevens, welke de Hoge Autoriteit en haar organen het laatste jaar zo nijver over het E.K.S.G.-gebied hebben vergaard.

Met volledige erkenning van de voortreffelijke analyse, welke in de gepubliceerde studie is neergelegd, zijn wij van mening, dat lang niet alle conclusies en uitgesproken wenselijkheden door de verschillende betrokkenen bij het onderwerp zullen worden onderschreven. Wij zullen hier enige algemene punten, welke tot mogelijke discussie aanleiding zouden kunnen geven, in het kort bespreken.

In de eerste plaats mag er dan op worden gewezen, dat in het rapport een vurig pleidooi wordt gevoerd voor het verkrijgen van meer stabiele prijzen dan het jongste verleden (in deze studie van omstreeks 1925 af) te zien

gaf. Met name loopt als een rode draad door de studie de gedachte, dat alle betrokkenen er belang bij hebben, dat de grote fluctuaties in de prijzen gebaseerd op tijdelijke onevenwichtigheden in de vraag- en aanbodverhoudingen vermeden dienen te worden. Eén van de belangrijkste middelen, die daarbij worden aanbevolen, is het door de staalproducerende ondernemingen voor langere perioden afsluiten van grondstoffencontracten aan de inkoopzijde en van staalleverantiecontracten aan de verkoopzijde. Als argument, dat meer stabiliteit wel degelijk mogelijk is, wordt naar voren gebracht, dat vele landen er in slagen voor het eigen land onder leiding van de Overheid die stabilisatie aanvaard te krijgen. Waarom kan dat dan niet voor de export, zodat ook de overzeese landen mede van die stabilisatie kunnen profiteren?

De E.C. heeft daarbij veel verwachtingen van het optreden van de Hoge Autoriteit en de Raadgevende Vergadering van de E.K.S.G. Deze verwachtingen kunnen o.i. (nog) niet gefundeerd zijn op de werkelijkheid, aangezien de H.A. zich, geheel overeenkomstig het verdrag van de E.K.S.G., bewust gedistantieerd heeft, althans onder de huidige omstandigheden van niet acute schaarste, van het treffen van regelingen voor de export naar niet-Europese landen. De H.A. heeft overeenkomstig deze haar voorgeschreven gedragslijn ook geen officieel bezwaar gemaakt tegen de exportregelingen, welke de met elkaar ook op dit gebied samenwerkende staalverkooporganisaties in de E.K.S.G.-landen onlangs hebben getroffen.

Er valt in de praktijk een zekere tegenstrijdigheid te constateren tusschen de gedachte, dat de H.A. voor deze stabilisatie zou kunnen zorgdragen en het pleidooi, dat de E.C. voor handhaving van de export op redelijke prijzen houdt, omdat — wanneer de H.A. in tijden van optredende staalschaarste belemmeringen aan de export zou stellen, teneinde de voorziening van de E.K.S.G.-landen te waarborgen — de schaarste buiten dat gebied dan nog zal worden vergroot. De E.C. pleit daarbij voor verregaande regelingen, maar acht een kartel ongewenst, ondanks het feit, dat zij wel degelijk waardering heeft voor de vroegere E.I.A. (Entente Internationale de l'Acier) (t.a.p. blz. 48).

Men dient niet te vergeten, dat de heftige prijsfluctuaties van de laatste jaren veelal op een wisselwerking berusten (t.a.p. blz. 43). Men kan zelfs de vraag stellen, wie van de Koreahaussie om dit voorbeeld te noemen, het meest geprofiteerd hebben; de agrarische grondstoffen-exporterende landen, die hun inkomsten sterk zagen stijgen of de exporterende industriële landen van bijv. West-Europa. Daarbij dient wel in het oog gehouden te worden, dat het staal over langere perioden gezien tegen redelijk lage prijzen wordt verhandeld, hetgeen niet valt te verwonderen, daar in het algemeen een kopersmarkt overheerst. De statistieken tonen slechts perioden van beperkte duur met hoge, resp. zeer hoge prijzen. O.i. zijn deze te kort om het door de E.C. gesignaleerde gevaar op te leveren, dat op basis van die hoge prijzen investeringsplannen (welke steeds een zeer lange voorbereiding vergen) in staalimporterende landen zullen worden verwezenlijkt.

Ook het voorbeeld, dat aangehaald wordt in het begeleidende uittreksel om aan te geven, dat de Amerikaanse en de Britse export, ook in tijden van van andere zijde genoteerde hoge prijzen, tegen redelijke prijzen geschiedde, is o.i. niet gelukkig. In de eerste plaats vindt de Amerikaanse staalproductie voor ca 95 pCt afzet op de met hoge invoerrechten beschermde binnenlandse markt, ter-

wijl bovendien de centrale Overheid een prijsstop voorschreef en een streng exportallocatiesysteem invoerde. Ieder, die op de hoogte is van de in die tijden in Amerika genoteerde zgn. „Grey-market” prijzen, welke het twee-, resp. drievoudige van de gereguleerde prijzen bedroegen, zal het kunstmatige van het gestelde voorbeeld beseffen. Een verwijzing mede naar het Britse imperiale preferentiegebied is o.i. voldoende om dit gedeelte van het voorbeeld te weerleggen.

Voorts dient niet te worden vergeten, dat sommige E.K.S.G.-landen traditioneel een zeer grote staalexport hebben gehad, bijv. België en Luxemburg tot 60 pCt toe, welke export ten volle aan alle ongewissheden van het „free enterprise”-stelsel waren onderworpen, waarvan deze exporterende landen, bijv. in 1950 door het vrij plotseling wegvallen van de vraag de invloed hebben gevoeld (t.a.p. 9).

Ten slotte zij in dit verband opgemerkt, dat het economisch nog wel enig verschil maakt, of men het advies van stabilisatie der prijzen beziet uit de hoek van goed geïntegreerde bedrijven, die met name hun grondstoffen, benodigd voor de staalproductie, op billijke voorwaarden kunnen verkrijgen, of van de kant van de op de wereldmarkt inkopende ondernemingen. Een pleidooi voor stabiele verhoudingen is toe te juichen, maar van welk niveau dient men bij het afsluiten van de bepleite langdurige grondstoffencontracten uit te gaan? Het huidige niveau biedt geen waarborg, dat de inkopende contractanten tegen een aanmerkelijke daling zijn gewaarborgd. Een vergelijking met de prijsniveaux van Mei 1950 en van heden spreekt o.i. duidelijke taal. Trouwens om slechts een voorbeeld dicht bij huis te noemen: de Nederlandse staalproducerende ondernemingen kunnen uit de periode 1929-31 meepraten over de consequenties van langlopende grondstoffencontracten.

Zoals gezegd, theoretisch kan men voor de aanbevelingen veel gevoelen, de economische werkelijkheid vormt o.i., zeker voor deze tijd, een onoverkomelijke belemmering voor een praktische verwezenlijking. De staalproductie geschiedt nu eenmaal in een veelheid van ondernemingen van verschillende aard en in sterk afwijkende omstandigheden ten aanzien van de vraag- en aanbodverhoudingen. Een ieder, die vertrouwd is met de begrippen kostprijs incl. normale kapitaalrente op het geïnvesteerde kapitaal en grensprijs, welke nog juist de variabele kosten dekt, weet, dat in de staalproductie tussen beide een groot verschil valt te constateren.

Nogmaals, deze min of meer kritische opmerkingen doen aan de waardering, die men voor deze gedegen studie kan hebben, niets af.

Rotterdam.

Drs H. BONTENBAL.

Sociaal normbesef

Dr J. Haveman, De ongeschoolde arbeider. Een sociologische analyse. Van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1952, 224 blz., f 8,50.

„De ongeschoolde arbeiders vormen de kern van een maatschappelijke groepering, waarin velen, door een van burgerlijke en kleinburgerlijke groepsnormen afwijkend gedrag, blijken geven de traditionele sociale normen niet te kennen of te erkennen”. In vele opzichten bestaan er tegenstellingen tussen de geschoolde en ongeschoolde arbeiders. „Het sterkst komt deze antithese tot uitdrukking in het sociaal normbesef. Het gedrag van de geschoolde arbeider is meer rationeel dan dat van de ongeschoolde.

Het wordt meestal beheerst door regels, die in overeenstemming zijn met hetgeen „men” van werkgevers- of vakbonds zijde verwacht. Het gedrag van de ongeschoolde arbeider is in vele gevallen, zowel voor de werkgever als voor de vakbondsleider, onberekenbaar. Zijn normbesef is exponent van de spontane en directe saamhorigheid van de kleine groep, waarmee men meer of min toevallig samenwerkt”.

„Tussen de burgerlijke lagen is ook wel een scheiding, maar deze is nooit zo absoluut en van een dergelijke vijandigheid vergezeld als tussen de onderste en op één na onderste laag der maatschappelijke samenleving. Slechts vanuit irrealistisch dogmatische veronderstellingen kan men van de arbeidersklasse als een eenheid spreken. Die eenheid is een fictie, want zowel de omstandigheden, als de belangen en het sociaal normbesef zijn niet alleen verschillend, maar zelfs aan elkaar tegengesteld. In het burgerlijk milieu slaagt men erin een aantal levensnoodzakelijkheden tot symbolen van „fatsoen” te sublimeren. Aan de vertegenwoordigers der onderste laag is dit onmogelijk”. Dit „totaal anders zijn” leidt tot sociale spanningen, van welke de grootste dreiging hierin is gelegen, dat de ongeschoolden vooral in extreem links gerichte politieke partijgroeperingen hun primaire groeps-saamhorigheid schijnen te kunnen beleven.

Deze uitspraken, de eerste aan het begin, de andere op het einde van het boek van Dr J. Haveman over „De ongeschoolde arbeider”, kenmerken de inhoud. Het is het belang van deze studie (waarop schrijver cum laude promoveerde), dat onderzocht wordt hoe een bepaalde maatschappelijke situatie leidt tot het ontstaan van een bepaald normbesef van de groep, welke in die situatie leeft en werkt, en hoe hieruit allerlei gedragsregels voortkomen die, vanuit een andere situatie bezien, irrationeel lijken. Iedere poging tot ontwikkeling en verbetering moet zich dan ook richten tot dit normbesef, en dus tot de situatie die dit vormt.

Onder de verschillende factoren die tezamen deze situatie vormen en bepalen, is de wijze van wonen van grote betekenis. De hier bedoelde groep arbeiders woont in volksbuurten, achterbuurten. De beslotenheid van het gezin en het „burgerlijk milieu” bestaat hier niet. Het gezin is hier een eenheid die beleefd wordt in de buurtgemeenschap. Gezin en buurt zijn één. De deur van het huis staat steeds open voor ieder die van de buurtgemeenschap deel uit maakt. De straat is de plaats waar de kinderen zijn en spelen, waar jongens en meisjes elkaar ontmoeten. „Op straat worden de kinderen op de meest efficiënte wijze in de levensvormen van het ongeschoolde arbeidersmilieu ingeleid”. De vorming die het kind op straat ontvangt, is een werkelijke schakel in het proces van maatschappelijke aanpassing, zoals zich dit binnen de sociale cultuur van de volksbuurt voltrekt. De „bende” speelt hier een belangrijke rol.

Na een onderzoek van de situatie van de ongeschoolde arbeider in de stad volgt een behandeling van de ongeschoolde arbeider op het platteland, van wiens arbeid en levenswijze een eveneens op veel feitenkennis berustend beeld wordt gegeven. Een groot deel is gewijd aan de arbeidersverhoudingen in de D.U.W. Het tweede deel van het boek bevat beschouwingen en conclusies. Hier wordt het probleem nog eens gesteld in het algemeen kader van maatschappelijke structuur en „burgerlijke” cultuur. Hier wordt een analyse gegeven van de reeds in het eerste deel gebruikte begrippen normbesef en cultuur.

Het belang van dit boek is dat het een sociologische analyse geeft van een bepaalde groep der bevolking; dat

het dit op vaak scherpzinnige wijze doet, en daarbij het verband tussen situatie en normbesef duidelijk maakt; dat het aantoont hoe nodig het is het volk te kennen, temidden waarvan en waarmee men werkt, niet het minst de onderste laag daarvan.

Naast lof voor dit boek hebben wij er ook bezwaren tegen. Het onderzoek betreft, zoals op het einde wordt medegedeeld, alleen de onterste laag der ongeschoolde arbeiders, en dan nog alleen in het door de schrijver onderzochte gebied: Groningen, Leeuwarden, Veendam en Hoogeveen. Het is dus waarschijnlijk dat, wat voor de onderzochte groep geldt, niet zonder meer geldt voor groepen van ongeschoolde arbeiders elders in het land. De beschouwingen in het laatste deel van het boek over de cultuur, geven ook wel aanleiding tot enige vragen en opmerkingen.

Als tegenstelling tot het normbesef van deze onderste laag wordt het normbesef van de andere maatschappelijke groepen, het „burgerlijk” normbesef, de „burgerlijke” cultuur, uitvoerig behandeld. Deze gehele behandeling van „cultuur” en „burgerlijke cultuur” is tamelijk verward en blijft al te zeer beperkt tot de buitenkant, tot enkele maatschappelijke verschijnselen. Het Amerikaanse begrip „culture” en het Nederlandse „cultuur” worden dooreen gehaald. Gegrond is de verontrusting over het verdwijnen van religieuze-zedelijke en ideële culturele waarden, en van de instellingen die deze dragen. Van belang is ook dat, aan het slot, op de waarde der gemeenschap de nadruk wordt gelegd: de gemeenschap welke beleefd wordt in het gezin in het verband der kerk en in verschillende spontane, informele groepen. „In het burgerlijk milieu (waarom alleen daar, en waar dan niet?) moet het doel van iedere sociaalpaedagogische beïnvloeding zijn het aankweken van waarderen en erkenning van de alle overheersende formele orde in ons maatschappelijk leven”.

Haarlem.

Mr J. BIERENS DE HAAN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Uit de stand van 's Rijks Kas per 15 Juni 1953, de dag waarop de afgifte van schatkistbiljetten (en daarmee van alle papier) door het Rijk werd stopgezet, bleek dat toen in omloop was f 3.341 aan schatkistbiljetten en f 2.307 aan -promessen, tegen op ultimo December 1952 f 2.391 resp. f 3.117 mln. In de verhouding lang: kort lopend schatkistpapier heeft dus gedurende het afgelopen halfjaar wel een radicale wijziging plaatsgevonden.

De moeilijkheid voor de banken om kortlopende beleggingen te vinden werd gedemonstreerd door het hoge saldo van banken bij De Nederlandsche Bank per 22 Juni jl. ad f 115 mln. De circulatiebankette zet haar politiek om slechts mondjesmaat uit haar portefeuille 5 jarige biljetten (op basis van $1\frac{15}{16}$ pCt rente) af te geven, voort. Tussen 15 en 22 Juni verkocht zij op deze wijze f 32 mln papier. Daarnaast bleken de afgelopen week de banken als kopers van korte staatsleningen op te treden, bijv. van Investeringscertificaten en de 3 pCt staatslening 1962/64 (gemiddelde resterende looptijd ca 10 jaar).

Op de open markt was papier moeilijk te krijgen, daar de geldgevers van dit schaars geworden bezit uiteraard niet gaarne vrijwillig scheiden. De weinige transacties

die plaatsvonden geschieden grotendeels op $\frac{7}{16}$ pCt voor termijnen beneden het jaar.

Aangezien de callgeldnotering reeds lang op het nog steeds geldende minimum van $\frac{1}{2}$ pCt gefixeerd blijft, weerspiegelt zich hierin het zeer grote aanbod, dat ook voor dit crediet bestaat, niet.

De kapitaalmarkt.

De stemming op de aandelenmarkt is de laatste weken bijna voortdurend vast geweest. De algemene aandelenindex van A.N.P./C.B.S., die zich in de maanden Februari t/m Mei merendeels tussen 145 en 147 bewoog, bedroeg per 26 Juni jl. 151. Het aandeel-indexcijfer, samengesteld door De Twentsche Bank, bedroeg per laatstgenoemde datum 111,6 (1938=100) 1 Juni 108,6 en 2 Januari 105,0 en bereikte daarmee een sinds October 1951 niet meer behaald niveau.

Bij de verklaring van de stijging der aandelenkoersen moet waarschijnlijk met meerdere rekening worden gehouden, zoals het grotendeels uitblijven van grote aandelenemissies, buitenlandse aankopen van internationaal verhandelde Nederlandse aandelen, en de hoge obligatiekoersen.

Ook op de obligatiemarkt blijft de vaste stemming aanhouden, ondanks het feit, dat reeds verscheidene weken hardnekkige geruchten over een nieuw te emitteren staatslening de ronde doen. De meeste 20 pCt staatsobligaties met een resterende looptijd tot 20 jaar renderen momenteel tussen 3,1 en 3,3 pCt. „De” rentestand op de obligatiemarkt hier te lande wordt de laatste tijd niet alleen meer gedrukt door het indirect met geldmarktmiddelen kopen van niet-risicodragende beleggingen in het kader van de zgn. voorfinanciering, maar ook door de rechtstreekse aankopen van overheidsobligaties door de banken. Op deze wijze vindt thans in zekere zin een herhaling plaats van de ontwikkeling gedurende de „goedkoop geldpolitiek”-periode. Voor de niet-inge-wijde in de departementsgeheimen is thans nog veel minder dan vroeger duidelijk te constateren, of het laagdringen van de lange rentestand nu hoofddoel, nevensdoel of in het geheel niet het eigenlijke doel is van de politiek, die door het Ministerie van Financiën wordt gevoerd.

	19 Juni 1953	26 Juni 1953
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	149,7	151,1
Industrie	208,1	209,6
Scheepvaart	160,7	161,9
Banken	137,2	136,7
Indon. aand.	52,2	53,5
Aandelen.		
A.K.U.	165	166
Philips	162 $\frac{1}{2}$	162
Unilever	198	190 ex d.
H.A.L.	133 $\frac{3}{4}$	134 $\frac{3}{4}$
Amsterd. Rubber	90 $\frac{1}{2}$	90
H.V.A.	103 $\frac{3}{4}$	106
Kon. Petroleum	317	318
Staatsfondsen.		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	79 $\frac{1}{4}$	79%
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	96 $\frac{15}{16}$	97 $\frac{1}{4}$
3 pCt Invest. cert.	98 $\frac{3}{4}$	99
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	101 $\frac{15}{16}$	101 $\frac{1}{4}$
3 pCt Dollarlening	95 $\frac{15}{16}$	96
Diverse obligaties.		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101	101
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	101 $\frac{3}{4}$	101 $\frac{3}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	101 $\frac{1}{8}$	101 $\frac{1}{8}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	98	97 $\frac{1}{2}$

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK
Van 24 Juni 1953 af

Plaats	Schriftelijk en t.t.	
	Voor deviezenbanken	Voor derden
Brussel	7,5432 — 7,6572	7,531 — 7,661 ¹⁾
Frankfort a/Main	89,80 — 91,157	89,75 — 91,20 ¹⁾
Kopenhagen	54,6045 — 55,4297	54,57 — 55,46 ¹⁾
Lissabon	13,15 — 13,28	13,15 — 13,28
Londen	10,56 — 10,72	10,554 — 10,724 ¹⁾
Montreal (t.t.)	3,81 — 3,83	3,81 — 3,83
Montreal (luchtpost)	3,804 — 3,83	3,804 — 3,83
Montreal (zeepost)	3,80 — 3,83	3,80 — 3,83
New York (t.t.)	3,77 — 3,83	3,764 — 3,834 ¹⁾
Oslo	53,05 — 53,33	53,05 — 53,33
Parijs	107,76 — 109,389	107,69 — 109,46 ¹⁾
Stockholm	72,9065 — 74,008	72,85 — 74,06 ¹⁾
Zürich („accorder“- frs)	86,25 — 87,555	86,20 — 87,60 ¹⁾
Zürich (vrije frs)	86,71 — 87,09	86,71 — 87,09

¹⁾ Minimum aankoop- en maximum verkoopkoers.

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, munt- materiaal, goud en deviezen- certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfondsen valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
13 Mei 1953	2.364.775	626.819	368.286	544.591	5.420.526
20 Mei 1953	2.364.775	638.328	360.208	566.574	5.522.220
27 Mei 1953	2.364.775	732.163	360.208	585.809	5.291.555
3 Juni 1953	2.364.775	771.125	303.047	563.844	5.362.555
10 Juni 1953	2.364.775	802.235	330.110	566.570	3.808.853
17 Juni 1953	2.364.775	729.423	337.975	568.623	3.933.933

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfondsen buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Bijzondere rekening inzake de avans op goud	Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
13 Mei 1953	4.637.778	640.500	1.734.219	496.307	1.226.479
20 Mei 1953	4.702.234	629.029	1.734.219	496.307	1.263.618
27 Mei 1953	4.767.198	749.970	1.734.219	496.307	1.248.748
3 Juni 1953	4.762.670	659.912	1.734.219	496.307	1.242.430
10 Juni 1953	4.833.363	753.581	—	494.868	1.315.389
17 Juni 1953	4.903.822	783.135	—	494.868	1.180.973

Muntbiljettencirculatie per 13 Mei	Rp. 322.893.927,50
Muntbiljettencirculatie per 20 Mei	Rp. 326.049.696,50
Muntbiljettencirculatie per 27 Mei	Rp. 328.491.432,50
Muntbiljettencirculatie per 3 Juni	Rp. 349.170.555,—
Muntbiljettencirculatie per 10 Juni	Rp. 354.533.668,50
Muntbiljettencirculatie per 17 Juni	Rp. 357.015.710,—

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoed op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalings- accorderen	Handelspapier op België en over- heidsfactien	Voorschotten op overheids- fondsen
20 Mei 1953	34.767	868	15.270	12.562	347
28 Mei 1953	34.767	823	15.398	14.331	313
4 Juni 1953	34.767	898	15.439	13.341	672
11 Juni 1953	34.767	876	15.382	13.688	508
18 Juni 1953	34.767	1.127	15.085	11.910	541
25 Juni 1953	34.778	1.133	15.108	12.044	555

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi:					Verbindenissen t.o. het buiten- land, v.m. beta- lingsaccorderen	
			Schatkist	gewone rek. Econ. Sam. w.	Banken in het buiten- land	Diverse rekeningen courant	E.B.U.- landen	Andere	
20 Mei 1953	380	96.118	5	294	405	1.528	524	858	
28 Mei 1953	372	96.594	4	289	450	2.646	946	960	
4 Juni 1953	361	97.498	5	289	452	1.349	746	969	
11 Juni 1953	370	96.661	4	289	493	2.251	782	969	
18 Juni 1953	374	95.873	4	289	502	1.377	355	955	
25 Juni 1953	368	96.160	2	147	345	1.637	260	959	

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN
IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

	1948 = 100	1950	1951	1952	28 Febr. 1953	31 Mrt 1953	30 April 1953
Voedingsmiddelen:							
plantaardige	122	142	141	141	141	142	142
dierlijke	103	105	119	114	109	105	105
totaal	112	122	129	127	124	122	122
Grondstoffen voor:							
houtwaren	115	172	157	150	150	149	149
chem. producten	115	145	141	129	127	115	115
textielwaren	154	193	149	140	140	140	140
leer en leerwaren	152	194	127	134	135	134	134
metaalwaren	112	182	179	156	156	157	157
papier ³⁾	89	225	149	109	106	103	103
hulpstoffen	129	157	177	179	180	177	177
totaal	128	171	166	159	159	157	157
Afgewerkte prod.:							
glas, aardewerk, enz.	107	125	131	149	149	148	148
houtwaren	100	110	111	108	104	103	103
chem. producten	110	137	132	123	124	123	123
textielwaren	136	166	138	134	133	133	133
leer- en rubberwa- ren	123	160	137	135	135	135	135
papierwaren	107	182	153	132	132	131	131
metaalwaren	116	147	148	143	143	140	140
gefabriceerde voed. en genotmiddel.	113	131	134	131	132	132	132
overige producten	98	131	129	136	136	136	136
totaal	116	143	135	132	132	131	131
Algemeen indexcijfer	117	143	140	136	136	134	134

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

³⁾ In de reeks „grondstoffen voor papier“ is papierhout vervangen door houtslip; de cijfers over 1950 hebben resp. betrekking op de maanden September en Juni.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

Maand	Totaal aantal werklo- zen ³⁾	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
31 Jan. 1953 ⁴⁾	146.700	61.900	16.400	20.100
28 Febr. 1953	130.300	53.100	13.700	17.800
31 Maart 1953	95.200	35.500	7.200	11.700
30 April 1953	83.700	27.800	8.100	11.300
30 Mei 1953	68.700	22.700	4.100	9.600

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Alle cijfers zijn exclusief de D.U.W.-arbeiders, die van Januari 1953 af niet meer als werklozen worden beschouwd.

³⁾ Inclusief personen, die tewerk gesteld waren op Gemeentelijke Sociale Werkvoorzieningsobjecten voor handarbeiders en op Werkverruimingsobjecten voor hoofdarbeiders.

⁴⁾ Exclusiefde gegevens van de provincie Zeeland (watersnood).

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

N.V. BELEGGING MAATSCHAPPIJ
VOOR SOCIALE FONDSEN

Toetreding per ultimo Juni

Gelegenheid tot deelneming tegen de afgifteprijs per ultimo Juni 1953 staat open tot en met 9 Juli e.k. (afgifteprijs per ultimo Mei 1953: f1141,55)

Inlichtingen bij de Directie:

N.V. Hollandsche Belegging en
Beheer Maatschappij

KEIZERSGRACHT 706 — AMSTERDAM-C
Telefoon 35634 — 35173 — 33454 — 36592

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

beschikbare krachten

ECONOOM TEVENS JURIST

(vergevoerd m. acad. accountantsstudie)
met uitgebr. internationale ervaring (ook in overheidsdienst), in het bijz. op organisatorisch, bedrijfseconomisch, financieel en fiscaal-rechterlijk gebied,

wenst van werkring te veranderen

en zoekt bij voork. positie bij grote instelling, onderneming in binnen- of buitenl., of als medewerker op advocaten- of accountantskantoor, waar mogelijkheid tot opneming als partner in de toekomst bestaat. Br. onder no. ESB 27-1, Bur. van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

vacatures

Voor werkzaamheden in verband met de wetenschappelijke documentatie op arbeidsrechtelijk terrein wordt iemand gezocht met

wetenschappelijke opleiding en sociale belangstelling

liefst uit Den Haag, Rotterdam of omgeving, die tegen een betaling van f 2400,- per jaar bereid is met energie en enthousiasme een deel van zijn tijd hieraan te besteden.

Brieven met opgave van opleiding, levensloop en huidige werkzaamheden aan de uitgever van dit blad onder nr. ESB 27-4, Postbus 42, Schiedam.

Commissarissen van de
NUTSSPAARBANK AMERSFOORT
stellen de mogelijkheid open
tot het indienen van sollicitaties
voor de functie van

DIRECTEUR

Bij voorkeur: niet ouder dan
35 jaar, academisch gevormd.

Eigenhandig geschreven brieven,
met toevoeging „sollicitatie”
op het couvert, te richten tot
de secretaris van het bestuur:
Utrechtseweg 1, Amersfoort

DE N.V. ELECTRICITEITSFABRIEK IJSSELCENTRALE,
te Zwolle, (semi-overheidsbedrijf voor de electriciteitsvoorziening van Overijssel en Zuidelijk Drenthe)
zoekt een

SECRETARIS DER DIRECTIE

Vereist:

Mr in de Rechten (mnl.)
leeftijd 30—35 jaar,
enige ervaring als bedrijfsjurist,
economische en sociale belangstelling,
goed stylist.

Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties, uitsluitend schriftelijk, met uitvoerige inlichtingen en recente pasfoto, vóór 15 Juli a.s., aan de Directie der N.V.

Abonneert U op de E.-S.B.

LE BON MARIAGE:
LE VIN ET LE FROMAGE
AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 33B - TELEFOON 31040
Frans brood, roomboter,
2 porties kaas, 1 glas wijn:
'n klassieke Lunch f 2.40
GEOPEND VAN 11 UUR TOT 1 UUR 'S NACHTS
ZONDAGS GESLOTEN - PROPRIETARIS SANDOR VARDAS

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H.A.M. ROELANTS

Schiedam

De NEDERLANDSCHE DAKPANNEN-CONVENTIE te Bussum

zoekt een

ECONOMISCH DRS,

die tot taak zal krijgen de leiding op allerlei gebied te assisteren.
Geboden wordt een levendige afwisselende werkring.

Verlangd wordt: enige jaren praktijk-ervaring;
mondelijke en schriftelijke beheersing van de
moderne talen;
leeftijd 30-35 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven, met uitvoerige inlichtingen over theoretische opleiding, praktische loopbaan, persoonlijke omstandigheden en verlangd salaris, binnen een week te richten aan het
Laboratorium voor Toegepaste Psychologie, Vossiusstraat 54-55, Amsterdam-Z.
Op enveloppe vermelden: S 310.